

Fig. 1. Ydre set fra nordvest. Foto Anders C. Christensen 2014. – *Äußeres aus Nordwesten.*

GIMSING KIRKE

HJERM HERRED

Kirken (»gimsingh«) er tidligst omtalt o. 1350 i Ribe Oldemoder, hvor den takseredes til 4 skilling sølv, gennemsnittet for herredets kirker.¹ I sysselprovstens jordebog o. 1512–13 over kirkens gods nævnes, foruden Marskærgård² og et bol, en gård i Anders Skeels forsvær, der muligvis er givet som sjælegave af ham eller hans forfædre.³ Ved landehjælpen 1524–26 svarede 10 mark.⁴

Ligesom Hjerm og Venø kirker havde kirken en tilknytning til hovedgårdene Kvistrup og Volstrup (Hjerm S.), om end et ejerskabsforhold hertil først blev etableret 1687 (ndf.).⁵ Under Ludvig Munk til Kvistrup og Volstrup, der var kirkeværge indtil sin død 1595, blev kirken ombygget og nyindrettet (jf. altertavle, alterstager). Han begravedes også i sin sognekirke.⁶ 1597 kla-

gede den tidligere sognepræst Jens Madsen over uretmæssigt at være kommet fra sit kald på grund af 'trætte' og 'uvenskab' med Ludvig Munk.⁷ Sønnen Oluf Munk var kirkeværge indtil 1613, da han solgte Kvistrup til fætteren Iver Juul.⁸ 1687 overgik kirken, dog uden tilhørende kaldsret, fra Kronen til kancellisekretær Peder Rodsteen og dennes søskende.⁹ Samme år videresolgte han den til Rasmus Andersen til Søgård, som straks atter solgte til Christen Linde (den ældre) til Volstrup.¹⁰ Kirken tilhørte dermed Volstrup og Lindes efterkommere frem til 1847, hvor den på auktion efter Mogens Skows enke, Øllegaard Sophie Skow (†1847), blev erhvervet af et konsortium, bestående af gårdejer Mads Chr. Bank i Struer, købmand Mathias Smith i Lemvig og proprietær Niels Breinholt i Sønder Vinkel.¹¹ I de

Fig. 2. Luftfotoграфи af kirken set fra sydvest. Odense Luftfoto 1955. KglBibl. – *Luftaufnahme der Kirche aus Südwesten.*

følgende år blev tienden handlet flere gange,¹² men samledes o. 1870 hos købmand, konsul Mads Schou i Struer (†1889).¹³ Fra dennes enke og arvinger overgik den til *selveje* 31. juli 1914.¹⁴

Sognet var *anneks* til Hjerm senest fra reformati-onstiden og frem til 1875, da det blev et selvstændigt pastorat. 1894 udskiltes Struer Sogn herfra, idet en tilknytning til Gimsing dog bevaredes indtil 1989, idet Struer fra 1917 var hovedsogn og Gimsing *anneks* (jf. s. 513). Ifølge en udokumenteret overlevering skulle beboerne på Venø have haft en særlig stol i kirken (jf. s. 1235 note 4).¹⁵

Møntfund. I forbindelse med kirkens renovering 1970-72 fandtes i korgulvet i alt otte mønter, heraf syv danske. Den ældste er en hvid fra Christian I's tid (1448-81), den yngste en enøre fra 1880; desuden en enskilling fra Mecklenborg-Schwerin 1804.¹⁶

Helligkilde. På Kvistrups mark fandtes 1743 en hel-
ligkilde, som syge og skrøbelige folk navnlig besøgte sankthansaften.¹⁷

Kirken, hvis sogn oprindelig omfattede store dele af det areal, hvorpå Struer nu ligger (jf. s. 513), er mod nord og vest omgivet af den ekspanderende købstads sydlige forstæder; fra 1960'erne tog udbygningen med det nord for liggende villakvarter Gimsinghøje fart, og senest er bakkedraget Kjelding Høj vest for kirken udparcelleret. Dermed er situationen væsentlig forandret fra de tidligste tider, hvor der kun var få bygninger i kirkens nærhed; den lå da som et ensomt pejlemærke på Hjermvejen, der forbandt Holstebro med ladepladsen ved Kilens munding nordligst i sognet (fig. 4).

Kirkegårdens hegn og indgange. Kirkegården har bevaret sin oprindelige udstrækning mod syd, nord og øst, men er siden Hjermvejens udretning mellem 1884 og 1935 forøget med et mindre areal

Fig. 3. Luftfotografi af kirken set fra sydsydøst. Foto Lis Helles Olesen og Esben Schlosser Mauritsen 2014. – *Luftaufnahme der Kirche.*

mod vest (jf. fig. 4); hvornår diget blev flyttet ud, er dog lidt usikkert.¹⁸ 2008 blev arealet som følge af sognets kraftige befolkningstilvækst forøget med 3000 m² i et selvstændigt afsnit mod syd (Møller & Faurskov Landskabsarkitekter, Aarhus).¹⁹ Begge afsnit hegnes af jorddiger med stenklædte fronter, der indvendigt er beplantet med hække af navr og avnbøg (gamle sektion) og bøg. Indgangene i begge sektioners nord- og sydside lukkes siden 2009 af korroderede gitterværksjernlåger²⁰ ophængt i slanke, groft tildannede granitpiller, i sydafsnittets søndre gangport blot enkeltfløjet, i de tre øvrige køreporte dobbeltfløjede. I den ældre kirkegård er endvidere en indgang i det sydøstlige hjørne, der muligvis blev etableret 1948,²¹ og som nu lukkes af en sortmalet trætremløjt, der afløste en smedjerslåge fra 1978.²¹

†*Kirkegårdens hegn og indgange.* Jorddigerne er omtalt 1613 i de ældste regnskaber, hvor en murermeister betalte 7½ mark for at omsætte digerne, og de følgende årtier suppleredes arbejdet gentagne gange.²² I begyndelsen af 1800-tallet var digerne dårligt vedligeholdet,²³ således f.eks. 1821, hvor hegnet var forfaldent, og lågerne helt manglede.²⁴ Reparationer af digerne udførtes igen 1867, hvor de endvidere forhøjedes til 2½ alen,²¹ et ønske, der dog allerede var fremsat 1857.²⁵ En 'mur', muligvis ved kirkegårdens sydside, var 1951 i så dårlig stand, at den ønskedes erstattet af et stendige.²¹

Indgangspartierne er nævnt første gang 1608, hvor reparationer udførtes på den nordre stette, og herefter omtales løbende udbedringer.²⁶ Hvordan de oprindelige indgange var udformet,

vides ikke, men muligvis har hovedporten været en kombineret køre- og gangport i det nordvestre dige med en mindre gangport mod syd. 'Gangstetterne' repareredes i mindre omfang i slutningen af 1700-tallet,²⁷ og i årene herefter fandtes port og stetter i god stand;²⁸ 1802 rapporteres den 'halve kirkeport' dog nedfalden,²⁹ og først 1808 er 'nye kirkeporte i arbejde'.³⁰ Måske blev ved denne lejlighed de murede piller opført (jfnf). Hovedindgangen eller 'ligporten' ønskedes fornyet i 1860'erne, og i 1930'erne ommuredes pillerne på alle indgange.²¹ Kirkegårdens hovedindgang var før 2008 henlagt til en indgang i digets nordvestre hjørne, men blev dette år rykket væk fra vejen til den nuværende plads i norddiget. Indgangen lukkedes da af en jernfløj ophængt i murede, hvidtede piller med vingeteglsbelagte

sadeltage, opført 1958, samme udformning, som også sås ved indgangen i syd. Pillerne genopførtes i den nye indgang, men udskiftedes som nævnt 2009. Ved etableringen af den nye indgang i norddiget registreredes herunder resterne af en 80 cm bred (udateret) grøft, der kan være levn efter en ældre afgrænsning af kirkegården.³¹

†*Kirkeriste*. 1623 indkøbtes træ til en rist under en af stetterne, og 1641 betaltes 6 mark for egetræ til risten i søndre stette.⁸

Beplantning. Ved anlægsarbejderne 2008 blev store dele af beplantningen omkring kirkegården ryddet, særligt mod nordvest, hvorved kirken blev mere synlig i landskabet; læhegnet mod vest er dog bibeholdt ligesom dele af den nordøstlige vækst. †*Beplantning*. Kirkegårdens til tider tætte beplantning var fra hovedindgangen til våben-

Fig. 4. Matrikelkort. 1:10.000. Målt 1817 af Boesen. Tegnet af Merete Rude 2014. – *Katasterkarte*.

Fig. 5. Ydre set fra nordøst. Foto Anders C. Christensen 2014. – *Äußeres aus Nordosten.*

husdøren en tid suppleret med en allé af stynede popler.³² En række træer langs norddiget blev fældet 1941.³³ En *planering* af kirkegården udførtes af kirkeejerne 1878.²¹

Bygninger på og ved kirkegården. Det kvadratiske og hvidkalkede ligkapel af tegl i kirkegårdens sydvesthjørne er opført 1941 (arkitekt Kristian Jensen, Holstebro).³³ Bygningen, der hviler på en syld af rå kamp og dækkes af pyramidetag belagt med røde vingetegl, rummer foruden kapel også toilet og redskabsrum i den vestlige del, indrettet hhv. 1962 og 1978.²¹ Adgangen sker i øst gennem en bred, retkantet åbning, flankeret af sortmalede kors, og rummet belyses via tre cirkulære glugger i flankemurene. Bygningens indre renoveredes i sidste halvdel af 1970'erne (gulve, elvarme, isolering og inventar).²¹

Nord for kirken ligger siden 1982 sognets menighedshus. Den røde murstensbygning, belagt med vingetegl, blev opført 1898 som skolebygning og fungerede som sådan indtil 1954. Herefter indrettedes sognekontor, og fra 1972 til

1981 husede bygningen desuden en børnehave. Bygningen er senest renoveret 2012 (Møller Nielsens Tegnesteue, Struer), hvor en østre køkkenudbygning tilføjedes. Øst herfor anlagdes i menighedshusets have 2008 ny materialplads og et redskabshus af sortmalet træ, belagt med røde vingetegl (samme arkitektfirma). †*Bygninger på og ved kirkegården.* En klokkestabel blev muligvis nyopført 1608, hvor 40 daler og 'adskilligt tømmer' gik til 'klokkehuset'; 12 år senere betales en tømmer 5 mark for i fem dage at reparere klokkestablen med fyr og eg.⁸ Taget var muligvis belagt med klinklagte brædder, hvortil i 1642 indkøbtes 24 stk. formedelst 3 daler til reparationer, der dog endnu 1646 ikke var fuldført.⁸

En mindre redskabsbygning, opført 1978 i kirkegårdens nordvesthjørne, blev fjernet 2008.²¹ Bygningen afløste et mindre redskabsskur fra o. 1937.²¹ Syd for kirken lå ejendommen 'Kirkely',³² hvis forgængere ses på de ældste matrikelkort (jf. fig. 2, 4), og som blev nedrevet i sidste halvdel af 1900-tallet.

Fig. 6. Ydre set fra syd. Foto Anders C. Christensen 2014. – *Äußeres aus Süden.*

BYGNING

Den romanske kirke bestod oprindelig af et $\dagger$ kor i øst, hvortil var knyttet et bredere og længere skib mod vest. I senmiddelalderen tilføjedes et våbenhus ud for nord-døren, og o. 1595 blev kirken ved korets ombygning og en vestforlængelse omdannet til en langhuskirke. Kirken er orienteret med en sydlig afvigelse.

Eftersom *kvaderstenskirkens* romanske grundplan er sløret af senere udvidelser i øst og vest (s. 2123), kan de eksakte planforhold kun erkendes med usikkerhed. At kirken oprindelig var udstyret med et smallere kor ved skibets østgavl, kan dog næppe betvivles. Antages koret at have været omtrent kvadratisk, og formodes skibets vestafslut-

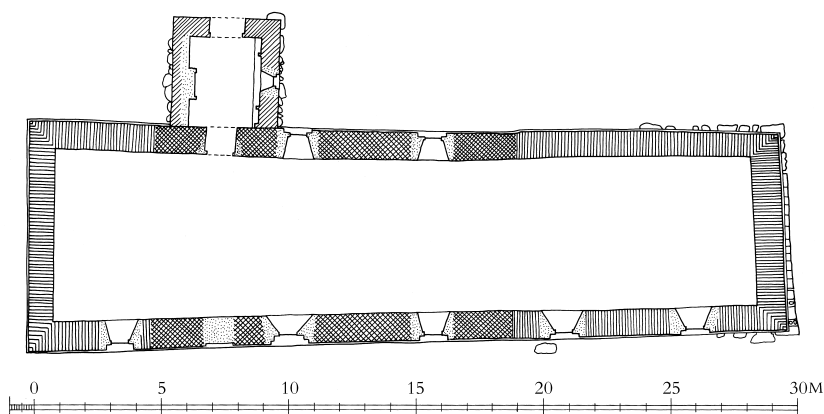

Fig. 7. Plan. 1:300. Målt af Poul Hansen og Ib Lydholm 1969, suppleret og tegnet af Anders C. Christensen 2014. – *Grundriss.*

ning at have ligget 4–5 m længere mod øst, som bl.a. tagværkets nummerering indikerer (s. 2126), har anlæggets samlede længde været godt 20 m. De forholdsvis beskedne mål svarer til de oprindelige forhold i Måbjerg Kirke, der ligeledes blev udvidet, om end meget tidligere (s. 1733). Den oprindelige grundplan er skævt afsat, idet kirkens bredde tiltager vestover (jf. fig. 7).

Materiale og teknik. Kirken er opført med en ydre skal af granitkvadre, der rejser sig over en *skråkantsokkel*. En romansk gravsten (fig. 52, s. 2154) med svagt hulet kant supplerer siden nyere tid soklen på kirkens sydside.³⁴ På nordsiden, hvor murværket synes mindst omsat (jf. lodfugerne vest for våbenhuset og øst for det østlige vindue), ses højden på skibets ti kvaderskifter at variere, således at den gængse arbejdsgang med aftagende skiftehøjde opefter ikke er fulgt; muligvis respekterer enkelte skifter i den øvre del højden på de oprindelige $\dagger$ vinduers smigsten eller monolitoverligger, hvorved overfalsninger kunne undgås. Samme forhold gør sig gældende på dele af den søndre mur omkring den blændede dør.

Døre og vinduer. Begge oprindelige døre er bevaret i kirkens vestende, den nordre endnu i brug, den søndre blændet. Som vanligt på egnen er de ganske simpelt opbygget af hjørnehugne kvadre hvorover en rektangulær, retkantet monolitoverligger (fig. 55, jf. f.eks. Måbjerg og Handbjerg, s. 1735, 1945). Karmene på den søndre dør, hvis åbning måler 214×110 cm, og hvor skråkantsoklen fungerer som tærskelsten, indeholder to sten, kløvet af samme høje granitblok. Norddøren har lige gennemløbende vanger og måler 230×119 cm.

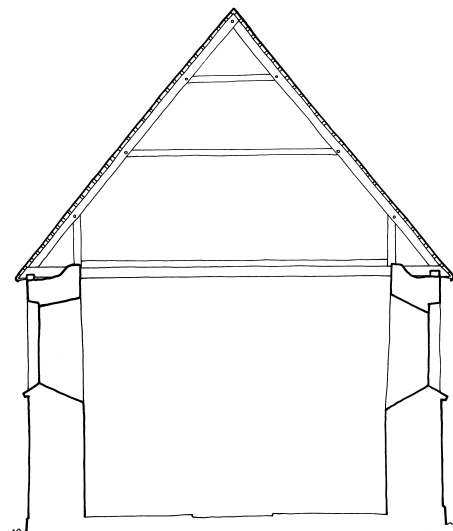

Fig. 8. Tværsnit gennem skibet set mod øst. 1:150. Målt af Poul Hansen og Ib Lydholm 1969, suppleret og tegnet af Anders C. Christensen 2014. – *Querschnitt durch das Schiff gegen Osten.*

Kirkens oprindelige vinduer er alle opslugt af nyere åbninger (jf. s. 2126), men enkelte, genanvendte vindueskvadre er synlige på sydmuren. Her er beklædningen mellem tredje og fjerde vindue fra øst i 8. skifte over soklen suppleret med en monolit sålbænksten, og herover, i 10. og 11. skifte, er anbragt mindst én kvader fra en sammensat sålbænksten.

Indre. I det indre, der dækkes af fladt bjælkeloft, er de rå markstensmure dækket af tykke puds- og kalklag, der slører eventuelle oprindelige detaljer; dog kunne Uldall ved besigtigelsen 1879 endnu ane spor af kirkens oprindelige triumfinur.³⁵

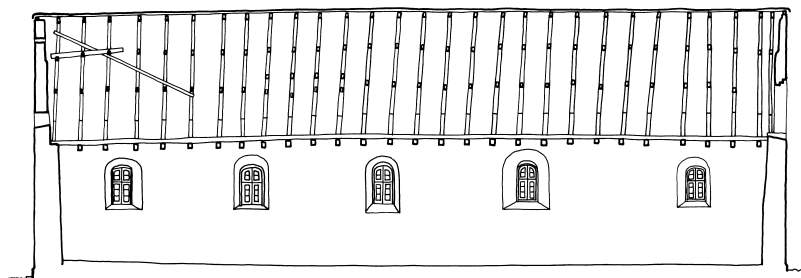

Fig. 9. Længdesnit set mod syd. 1:300. Målt af Poul Hansen og Ib Lydholm 1969, suppleret og tegnet af Anders C. Christensen 2014. – *Längsschnitt gegen Süden.*

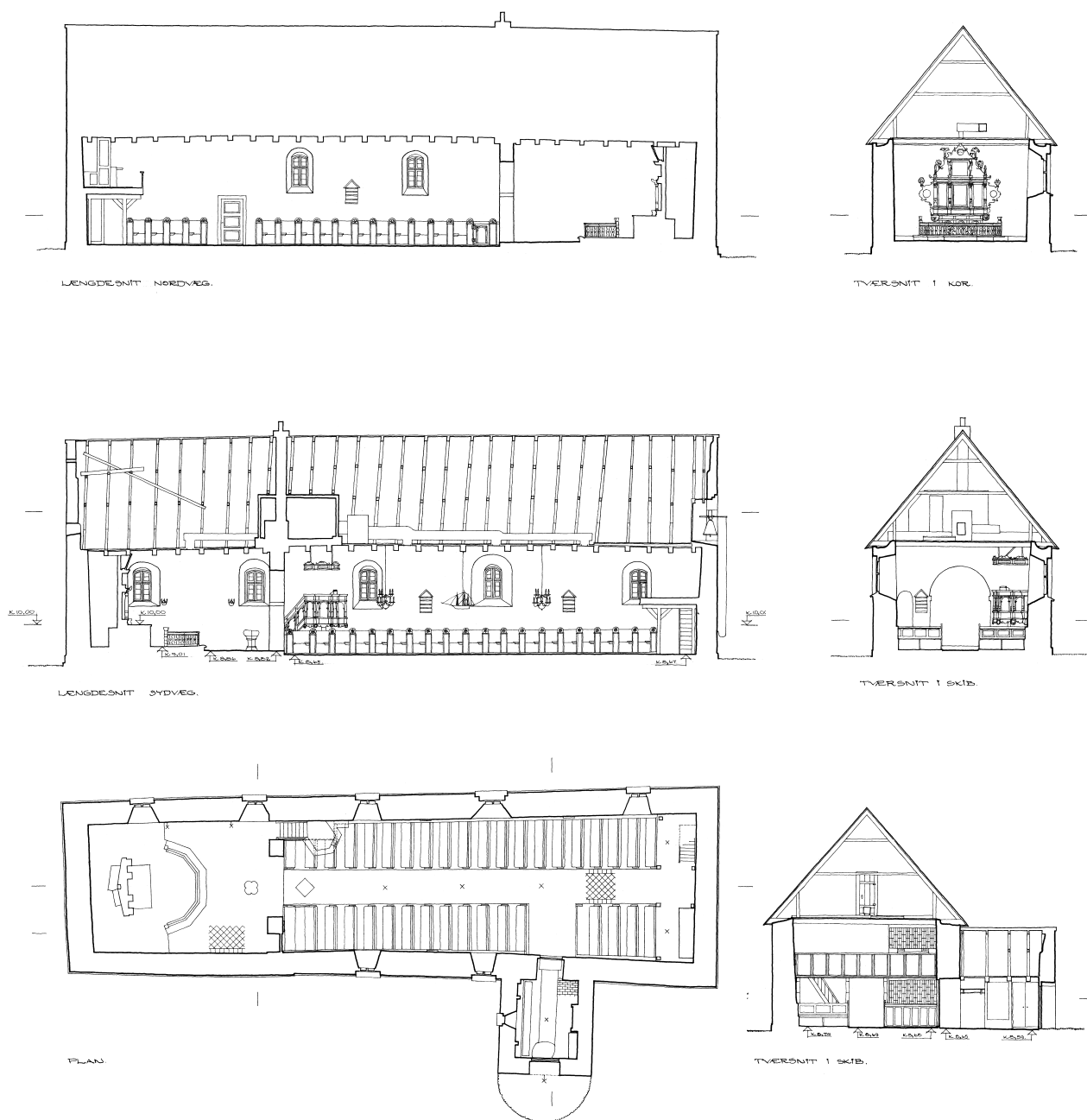

Fig. 10. Plan og snit. 1:300. Målt af Poul Hansen og Ib Lydholm 1969. – *Grundriss und Schnitt.*

Senmiddelalderlige tilføjelser og ændringer. Våbenhuset ud for kirkens norddør er fra middelalderens sidste del og opført af tegl i munkestensformat på en høj syld af fremspringende kampesten. Bygningens sadeltag er belagt med vingetegl, mens dørens fladbuede form formentlig er fra 1867

(jf. s. 2125). Det ydre, der er uden særlige arkitektoniske kendetegn, står i kontrast til den indre udformning, hvor flankemurene i lighed med en række kirker på egnen er beriget med nicher (fig. 12, f.eks. Måbjerg (s. 1740), Vejrum og Asp). I Gimsing var på østvæggen oprindelig fem ni-

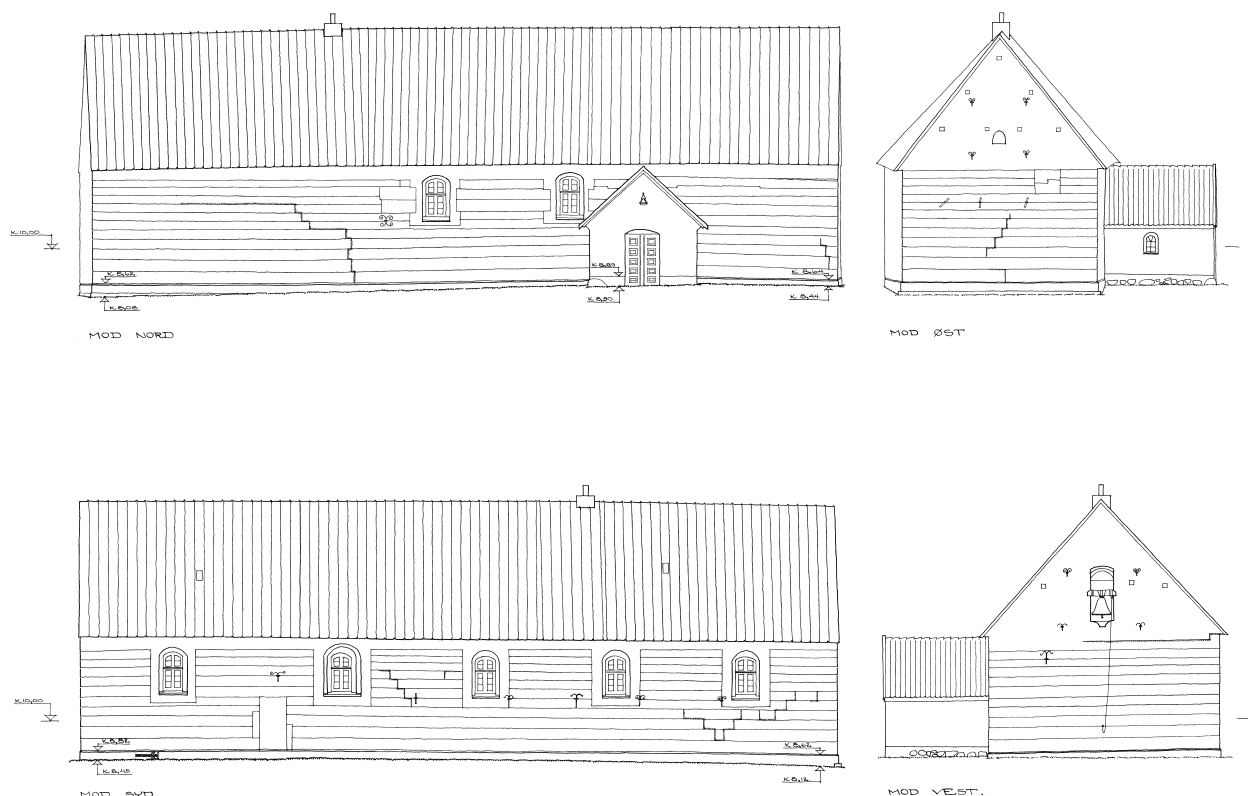

Fig. 11. Facader. 1:300. Målt af Poul Hansen og Ib Lydholm 1969. – *Fassaden*.

cher, indbyrdes adskilt af en halvtens bred og dyb teglpille, der hviler på en helstens dyb, ca. 60 cm høj vægbænk på en udragende syld af marksten. Foroven er pillerne afsluttet med et fem skifter højt trappestik. Vestvæggen, hvor en gravsten nu er indmuret (jf. s. 2154), er senest omarbejdet 2005, hvor et skab til elinstallationer blev udvidet, men har sandsynligvis haft samme udsmykning.

Eftermiddelalderlige tilføjelser og ændringer. Formentlig i tiden før 1595 (jf. s. 2128) blev kirken forlænget i forbindelse med en nyindretning, idet korets flankemure blev rykket ud i forlængelse af skibets, og østmuren rykket mod øst.³⁶ I den modsatte ende blev skibets vestgavl rykket mod vest.³⁷ Udbygningen, der forlængede kirken med ca. 10 meter til den nuværende størrelse og omdannede den til langhuskirke, er udført af veltilfannede kvadre, der i rigt omfang må være tilført andetstedsfra. Således er kvadre, herunder dele af det romanske alterbord, sammen med marksten anvendt som fundering under østgavlens

skråkantsokkel, hvori endvidere indgår enkelte sten med afvigende profil: en skråkant hvorunder rille, samt skråkant suppleret med indhugget bånd i den nedre del (s. 1727 fig. 26–28, fig. 54). De tilførte kvadre er generelt noget mindre end kirkens oprindelige byggesten og hæver sig (derfor) 11 skifter over de skråkantede sokkelsten, som der til gengæld var mangel på; således er de ved overgangen mellem skibet og udvidelsen i øst suppleret med ordinære kvadre samt en ikke færdigtildannet sten med kløvehuller. Under skibets vestgavl var tilsyneladende ingen skråkant.³⁵ I korets østgavl var 1879 indmuret en helgengrav, der måske stammer fra kirkens romanske $\dagger$ alterbord (s. 2131); stenen er nu indsat i 5. skifte over soklen på sydsiden.³⁵ Forlængelsens østre taggavl blev opført af røde tegl i munkestensformat, hvoraf den nedre del med oprindelig, ufalset spidsbuget glug endnu eksisterer. Den vestre taggavl er senere ombygget af røde tegl i normalformat.

†*Kamtakker*. Kirkens gavle har tilsyneladende haft kamtakker, idet en muremester 1635 betales for at 'forfærdige tindinger på begge ender af kirken med kalk og sten'.⁸ Kammene var afdækket med tagsten, formentlig vingetegl, der repareredes 1639, mens yderligere reparationer udførtes 1647 og 1652.⁸

Eftermiddelalderlige vedligeholdelser. I de ældste bevarede regnskaber fra 1600-tallets første halvdel er kirkens vedligeholdelse ganske godt belyst, og ofte er udgifter til løn og materialer opført. 1608 betales to muremestre således 4½ daler samt kost for i otte dage med en kalkslager og en arbejdsmand at 'sømme' kirken, altså foretage reparationer af murværket, og flere arbejder udførtes i de følgende år.³⁸ Udbedringer på kirkens tage og vinduer er også hyppigt nævnt (jf. ndf) ligesom reparationer af kirkens loft.⁸

Ved en række syn i årene 1765-74 fandtes kirken i god og forsvarlig stand, idet kun småarbejder var nødvendige;³⁹ 1791 oplyses, at kirken var under *hovedreparation*, der afsluttedes året efter,⁴⁰ og som følge heraf betegnedes kirken 1794 som 'vel vedligeholdt'.²⁸ Omkring århundredeskiftet tiltog problemerne igen, f.eks. kunne taget 1802 ikke holde regnen ude,²⁹ og de følgende år registreredes adskillige mindre efterslæb med murværk, loft,

tag og vinduer.⁴¹ Forholdene blev udbedret ved en *hovedreparation* 1807,³⁰ hvorefter kirken på ny var i god stand.⁴² Allerede 1814 gennemgik kirken dog igen en ikke nærmere specificeret *hovedreparation*.²⁴ Loftets bjælker og brædder udskiftedes 1857-58,²⁵ og igen 1887 (tre fag i koret) og 1891 (resten);²¹ de resterende syv fag i koret fornyedes 1928 efter gentagne ønsker de foregående år.²¹

1905 opførtes ved overgangen til koret en triumfmur, der var udført som en hulmur af hvidtede teglsten i normalformat; den runde korbue hvilede på brede, rektangulære piller, og havde mod åbningen tre skifter høje, let frem-springende kragbånd i vederlagshøjde (fig. 16). På begge sider var mindre, rundbuede åbninger, hvorigennem var adgang til prædikestolen (syd) og kaloriferegraven. Muren fjernedes atter 1971 (jf. ndf.).

Vedligeholdelserne af de granitklædte mure var påkrævet 1921, hvor sydsiden var i 'betydelig bevægelse', men arbejdet udførtes først 1924, hvor i alt 15 m³ sten omsattes.²¹

Ved kirkens *hovedstandsættelse* 1970-72 (arkitekterne Poul Hansen og Ib Lydholm, Thisted) udførtes omfattende reparationer, herunder om-sætninger af kirkens kvaderbeklædning, idet kraftige udskridninger registreredes overalt. I det indre

Fig. 12. Väbenhusets indre set fra sydvest (s. 2122). Foto Arnold Mikkelsen 2014. – *Das Innere der Vorhalle aus Südwesten.*

Fig. 13. Nordsiden af kirkens tagværk set fra øst (s. 2126). Foto Arnold Mikkelsen 2014. – *Nordseite der Kirchendachwerke aus Osten.*

udførtes småreparationer af væggene, nye gulve blev indlagt, og inventaret istandsattes (s. 2130). Mest gennemgribende var fjernelsen af den 1905 opsatte $\dagger$ triumfinur samt af det herover, 1960 installerede $\dagger$ varmeanlæg (jf. ndf.); desuden foretoges betydelige reparationer af tagbeklædning og i mindre grad af tagværker, loftsbjælker og loftsbrædder.

2002 gennemgik kirken en indvendig *istandsættelse* af væggene, der blev afrenset og nykalket; desuden renoveredes murankre, og vinduesrammerne blev udskiftet.⁴³ 2008 blev klokkerebet ført ind i kirken.

Projekteret tårn. 1939 fremsattes forslag om tilføjes af et tårn ved kirkens vestende (arkitekt Kristian Jensen, Holstebro).⁴⁴ Projektet, der tilføjede omfattede en restaurering af kirken samt opførelsen af et ligkapel (jf. ovf.), fordrede en nedbrydning af de vestligste 5 m af kirken samt nyetablering af en vestindgang via tårnrummet, hvorved våbenhuset skulle omdannes til ligkapel.

De gennemgribende ændringer af den middelalderlige kirke kunne dog af myndighederne ikke anbefales godkendt.

Gulve. Kirkens gulve er siden 1972, hvor korgulvet sænkedes med 17 cm svarende til højden på det daværende granittrin fra 1905, belagt med kvadratiske, gule teglfliser, under stolene med gråmalet bræddegulv. $\dagger$ *Gulve.* Udformningen af kirkens ældste gulve kendes ikke, men 1649 ønskedes pikstensgulvet under stolene repareret.⁸ Før 1972 var gulvet belagt med kvadratiske sorte og hvide fliser i et skaktavlmønster (jf. fig. 16), udlagt 1905 svarende til forholdene i flere af egnens kirker, f.eks. Borbjerg, Trans og Fjaltring (s. 1860, 1693 og 1645).⁴⁵ Gulvet i koret mellem alter og knæfald udskiftedes 1862 med bræddegulv.²¹

Døre. Våbenhusets dør er omtalt 1857, hvor en karm efterlystes, så fløjddørene kunne åbnes udad;²⁵ ønsket gentoges 1867.²¹ 20 år senere ønskedes en højere og bredere åbning samme sted lukket af dobbelt fløjddør.²¹

Fig. 14. Ydre set fra nordvest. Foto i NM, 1917. – *Äußeres aus Nordwesten.*

Vinduer. Kirkens syv fladbuede vinduer af tegl er alle på nær det fjerde fra øst på sydsiden ufulsede i et fladbuet spejl. Det afvigende vindue har foruden en ydre fals en kraftig, indre smig. En datering af vinduerne fremgår ikke af kilderne, der dog omtaler flere reparationer (jf. ndf), men de kan være fra kirkens udbygning. Åbningerne lukkes af hvidmalede trævinduer fra 2002, der erstattede de rådtærede vinduer fra 1960; disse afløste igen ældre fyrretræsrammer. † *Vinduer.* 1649 modtog en murermeister betaling for at indmure et nyt vindue i vestgavlen, der lukkedes af en blyramme;⁸ hvornår vinduet blev sløjfet, fremgår ikke. 1614 indkøbtes stål til nye vinduer og til reparation af gamle, og blysprossede vinduer synes i det hele taget at have været normen.⁸ Trærammer har lukket kirkens vinduesåbninger siden o. 1940, hvor disse 'atter' ønskedes indsat.⁴⁶

Tagværker. Kirkens tagværker, langt overvejende af eg, består af 31 spærfag med to hanebånd og

korte, lodrette stivere. Der er i konstruktionen ingen overgang mellem kor og skib, men træværkets nummerering indikerer flere faser. De østligste ti fag er således nummereret fra vest med udstemmede firkantstik (nord) og øksehugne streger (syd), mens 14 fag vest herfor ligeledes er nummereret fra vest i et udstemmet og øksehugget, romertalslignende stregsystem. De vestligste syv fag er irregulært nummereret med tre- og firkantstik og streger. På østsiden af det 11. spærfag fra øst er der i øvrigt adskillige rustspor og rester af søm, der formentlig markerer blypladernes fastgørelse på skibets gavlfag før korudvidelsen (fig. 13). Over våbenhuset fem spærfag med korte stivere.

Dendrokronologiske undersøgelser. 2014 er fra kirkens tagværk udtaget otte boreprøver. Heraf kan fældningsåret for tre af spærene dateres til efter o. 1465.⁴⁷

Tagbeklædning. Langhuset dækkes af et blytag, der senest er udskiftet 1970-71 jf. plader med udstan-

sede reliefversaler lydende: »J. Stoffregen blystøber Struer 1970« (syd), på nordsiden 1971. Våbenhusets nuværende belægning af vingetegl er formentlig fra samme tid. †*Tagbeklædning*. Vedligeholdelser af kirkens tagbeklædning fylder meget i de tidligste udgiftsposter, hvor det fremgår, at en kombination af bly og tegl eksisterede i hvert fald siden 1649, da en murermester opsatte tagsten på kirken og våbenhuset.⁸ 1636 ønskedes til våbenhuset sten, som var 'store og efter mål', så de passede til de øvrige.⁸ Blytaget, der tidligst er omtalt 1617 i forbindelse med omlægninger udført af en blytækker fra Ølstrup og to karle, repareredes hyppigt i denne periode.⁴⁸ 1862 var kirken beklædt med bly med undtagelse af 14 teglhængte alen på den vestlige del af nordsiden,²¹ hvor blytag først blev oplagt 1957, jf. en blyplade med udstansede reliefversaler lydende: »C. H. Michaelsen 1957 Hvidbjerg«. De mange reparationer af blytagene kan aflæses dels i *Synsprotokollen*, dels på gamle blyplader med indskrifter genbrugt i den nuværende belægning. Øst for våbenhuset på nordsiden er ved den ovenfor nævnte reparation fra 1971 yderligere to ældre plader med indskrifter oplagt, hvis initialer dog ikke sikkert lader sig tyde: »O f S S k fød i gnc«, (o. 1800, sidste tegn usikkert, jf. også s. 2026); »1835 ved J CI TH« (de sidste fire parvis sammenskrevet). På sydsiden tillige »I M II 1888« (de sidste to skrifttegn (romertal?) er indrammet af dobbelte prikker).⁴⁹

Farveholdning. Kirkens kvadre står udvendigt i blank mur i modsætning til de teglsatte dele (vinduer og gavle), der er hvidtede. Indvendigt står væggene hvidkalkede, mens bjælkeloftet er rødmalet. †*Farveholdning*. Kalkning af kirken er tidligst omtalt 1618, og 1634 kalkedes hele kirken indvendigt.⁸

Opvarmning. Kirken opvarmes siden 2005 af et computerstyret, elektrisk varmeanlæg. †*Opvarmning*. Øst for stolestaderne ved skibets nordvæg opsattes 1891 en kakkellovn, hvortil der under pulpituret blev indrettet et brændsels- og redskabsrum, der sløjfedes o. 1958.²¹ Kakkellovnen blev ved opførelsen af triumfmuren 1905 (jf. s. 2124, fig. 16) erstattet af et kaloriferanlæg med tilhørende grav i skibets nordøsthjørne, hvortil var adgang via en trappe ved triumfmurens østside; anlægget fornyedes tilsyneladende 1934.⁵⁰ 1960 installeredes et varmluftanlæg på loftet over triumfmuren, der til lejligheden måtte forstærkes, idet et betondæk med dragere støbtes over loftet.⁵¹ Indblæsningen af tør, varm luft ovenfra bevirkede dog, at særligt træværket led under foranstaltningen, der atter nedtoges 1970-71, hvorefter kirken opvarmes via et elektrisk varmeanlæg.

En *brølægning* af piksten ved våbenhuset er nævnt 1645 i forbindelse med opsætning af en 'pæl og flagsted'.⁸

Fig. 15. Ydre set fra sydøst. Ældre foto i NM. – *Äußeres aus Südosten*.

Fig. 16. Indre set mod øst, mellem 1905 og 1907. Foto i NM. – *Inneres gegen Osten.*

INVENTAR

Oversigt. Kirkens ældste inventargenstande omfatter resterne af et romansk $\dagger$ alterbord og en klokke fra første halvdel af 1200-tallet. Lidt senere, fra o. 1250–75, er døbefonten, et bemærkelsesværdigt arbejde af klæbersten, importeret fra Halland.

Mens intet er bevaret fra den senere middelalder, er renæssancen rigt repræsenteret og præger stadig kirkerummet. Fra den omfattende nyindretning, gennemført før 1595 på initiativ af Ludvig Munk og Anne Lykke (jf. s. 2115), hidrører kirkens hovedinventarstykker, udført i fornem højrenæssancestil: altertavle, dateret 1590, og prædikestol. Begge dele er antagelig arbejder fra den indflydelsesrige nederlandske billedskærer, Mikkell van Groningens værksted. Forbindelsen til denne er måske formidlet via mesterens vigtigste opdragsgivere, Dorthé Lange og Jørgen Rosenkrantz til Rosenholm, førstnævnte en slægtning til Ludvig Munk. Stilistisk beslægtede og formentlig samtidige hermed er alterbordspanelet, en pulpitureforside samt diverse fragmenter af kirkens $\dagger$ stoleværk. Også alterstagerne, dateret 1584, er en donation fra Ludvig Munk

og hans hustru, mens altersølvet fra o. 1575 dog først blev skænket til kirken 1631 af en senere ejer af Kvistrup, Ingeborg Parsberg (bægeret fornyet 1782). Fra 1639 er desuden bevaret to gavle fra en $\dagger$ therskabsstol samt, antagelig, et antal stolegavle.

Bortset fra alterskranken, dateret o. 1750, er først bevaret inventar fra tiden efter 1800 (altermaleri, dåbsfad, kirkeskib og salmenummertavler). Fra 1900-tallet stammer maleriet i altertavlens topstykke såvel som de fleste mindre genstande. Dåbskanden er anskaffet o. 1929, alterkande og oblatæske fra 1964 er udført af Bent Exner. Orglet med 8 stemmer er bygget af Frobenius & Sønner 1968. Messehaglerne fra 1974 er suppleret 2008. En præsterækketavle er fra 1983, sygesættet fra 1986. Maleren Helle Thorborg har udført malerier til prædikestolen og pulpituret, hhv. 1988 og 1995.

Farvesætning og istandsættelser. Kirkerummet er domineret af en varm, brunrød farveholdning med detaljer overvejende i sort, grønt, rødt og forgyltning, alt

Fig. 17. Indre set mod øst. Foto Arnold Mikkelsen 2014. – *Inneres gegen Osten.*

Fig. 18. Dele af bordplade fra romansk tåalterbord (s. 2131), blotlagt under kirkens istandsættelse 1970-71. Foto i Struer Museum. – *Tischplatte von romanischem tAltartisch, offengelegt während der Instandsetzung der Kirche 1970-71.*

afstemt efter altertavlen og prædikestolens bemaling, rekonstrueret 1907-09 efter den formodentlig oprindelige staffering.

Ludvig Munks store istandsættelse, den ældste omtalt i kirkens regnskaber, må have medført en næsten fuldstændig udskiftning af inventaret, herunder en ned-

brydning af et tåalterbord, der blev genanvendt i murværket. Udgifterne til ovennævnte arbejder blev i sønnen Oluf Munks regnskab trukket fra det beløb, som denne sammen med sin moder Anne Lykke og sine søskende var kirken skyldig af faderens regnskab for året 1595. Umiddelbart må Ludvig Munks rolle altså forstås som kirkeværgens og ikke som giverens, sidstnævnte ellers antydte af altertavlens våbener.⁵² Mens kirken må være sluppet relativt uskadt gennem Kejserkrigen 1626-29 – kun en udgift til en glarmester 1630 antyder krigsskader⁸ – kan Ingeborg Parsbergs donation af en alterkalk 1631 dog tænkes at hænge sammen med tyveri af altersølv. Fra 1682, omtrent sammenfaldende med Kronens frasalg af kirken 1687 (s. 2115), findes ingen regnskaber. Dog giver en række indberetninger og synsforretninger fra 1760'erne og frem nogle oplysninger. Således kan en hvid bemaling af altertavlen (med brogede detaljer) og en lyseblå staffering af prædikestol, *alterskammel og *stolegavle formentlig henføres til en istandsættelse o. 1792.⁴⁰ Det samme gælder muligvis stolestaderne, der 1862 havde en lys perlefarve.²¹ I 1840'erne introduceredes egetræsstafferingen ved en nymaling af altertavlen, 'alt træværk i koret' og prædikestolen.⁵³ Alterbord og altertavle havde indtil 1907-09 en overvejende mørkegrå bemaling, formodentlig fra 1878. Opførelsen af en tåtriumfurn 1905 (jf. s. 2124) medførte en fremrykning af alterbord og tavle mod vest, mens prædikestolen flyttedes mod øst. Det historiske inventar er restaureret 1907-09 og senest istandsat 1972 ved E. B. Rosing Holm i forbindelse med sløjfningen af den sekundære triumfurn (jf. s. 2124).

Fig. 19. Helgengrav fra romansk tåalterbord (s. 2131), indmuret i kirkens sydmur. Foto Arnold Mikkelsen 2014. – *Heiligengrab von romanischem tAltartisch, in die Südmauer der Kirche eingemauert.*

Alterbordet (fig. 20), o. 1590, tilskrevet Mikkelt van Groningens værksted, et panelværk af fyrretræ, 197×132 cm, 103 cm højt, ca. 115 cm fra østvæggen, er udført i tilknytning til altertavlen. Forsiden består af tre arkadefag, kortsiderne af to, adskilt af højrektangulære fyldinger, hvis ledning gentages i frisen over den smalle profiliste. De glatte arkadefelter indrammes af kannelerede pilastre med sekundære profilkapitæler, der bærer tandsnikskantede bueslag. I sviklerne er udsparringer med neglesnit.⁵⁴ Rødbrun bemaling med forgyldning, sort, grønt og rødt, til dels med lasering. Ved en snedker- og malermæssig konservering 1909 tilføjedes kapitælerne efter forbillede i prædikestolens tilsvarende led, ligesom en yngre mørkegrå bemaling erstattedes af den nuværende; der er tale om en fri staffering tilpasset altertavle og prædikestol, idet man konstaterede meget sparsomme grå og grønne oprindelige farvespor, der ikke kunne danne grundlag for en rekonstruktion.⁵⁵ Bordet var placeret lige op ad østvæggen indtil 1905, da det blev flyttet ca. 1,5 meter mod vest; nuværende placering siden 1972.

Fra det romanske *†alterbord* er bevaret dele af en bordplade og en helgengrav af granit. Af *bordpladen* (fig. 18) er bevaret fire kvadre, hver især ca. 70×50×20 cm, der er glathugget på over- og undersider og med skråkantprofil på to sider (kort- og langside). Den omløbende profil tyder på, at *†alterbordet*, der formentlig var kvadermuret, har været fritstående.⁵⁶ *Helgengraven* (fig. 19), 35×33 cm, har over hullet (ca. 8×6 cm) en fals til en afdækningssten. Såvel bordplade som helgengrav er genanvendt i murværket, formentlig i forbindelse med ombygningen o. 1590, men er flyttet ved senere omsætninger. Bordpladens kvadre tjener som sokkel under østgavlén (jf. s. 2123), mens helgengraven, der 1879 fandtes indmuret på ydersiden af korets østgavl, siden 1972 er udvendigt i kirkens sydmur (jf. s. 2123).⁵⁷

Et grønt *†alterklæde* med 'kappe og omhæng' af rød kamelot blev syet 1640.⁸ O. 1890 anskaffedes et *†klæde* af mørkt fløj (jf. fig. 16).²¹

Altertavlen (fig. 21–30), udført 1590 ifølge malet indskrift på højre sidefelt.⁵⁸ Tavlen er et fornemt arbejde i højrenæssancestil, tilskrevet Mik-

Fig. 20. Alterbord, o. 1590, tilskrevet Mikkelt van Groningens værksted (s. 2131). Foto Arnold Mikkelsen 2013. – *Altartisch, um 1590.*

Fig. 21. Altertavle, o. 1590, tilskrevet Mikkel van Groningens værksted (s. 2131). Foto Arnold Mikkelsen 2013. – *Altarbild, um 1590.*

kel van Groningens værksted (jf. alterbord, prædikestol, pulpitur, stolestader og herskabsstol)⁵⁹ og anskaffet på initiativ af Ludvig Munk (†1595) og hustruen Anne Lykke, hvis fædrene og mødrene våbener ses derpå. Den arkitektonisk opbyggede tavle, ca. 325×360 cm, fremtræder i den

skikkelse, den fik 1909 ved en istandsættelse, der omfattede en rekonstruktion af den formodede oprindelige bemaling med tilhørende katekismusindskrifter.⁶⁰ Stor- og topfeltets malerier dateres henholdsvis til 1800-tallets første halvdel og 1909.

Det tredelte storstykke indrammes af glatte, korintiske frisojler foran perlestavskantede paneler med diademhoveder (forneden) og fladsnit med kasetteværk. Søjlerne prydbælter har rulleværkskartoucher med relieffer af evangelisterne og deres respektive symbolvæsener (fig. 24–27). Alle er iført folderige kjortler, samlet om midjen med et bælte, samt kapper; nøgne fødder. Fra nord ses: 1) Mattæus, der læner sig frem for at studere bogen, som englen rækker ham. 2) Lukas, der siddende i en højrygget armstol læser den opslåede bog på pulten foran. Nederst tv. ses okse. 3) Markus, vist i et ophold i nedskrivningen, siddende på løven med bogen på knæet og en pen holdt i den udstrakte højre arm. 4) Johannes, der siddende modtager bogen fra ørnens næb. Evangelistfremstillingerne, der genfindes på prædikestolen i Østbirk (DK Århus 4473, fig. 41), synes i det mindste for Lukas' vedkommende at bygge på et forlæg af Marten de Vos.⁶¹ På bagsiderne er frugtophæng. Storfeltet kantes af tandsnit og perlestav; sidefelterne lister har hulkant og rundstav. Storvingerne er udformet som rulleværkskartoucher og kantes af båndslang med kasetteværk og dukatornamenter.⁶² Heri er laurbærkransede reliefmedaljoner med fremstillinger af *Syndefaldet* (tv.) (fig. 28) og *Opstandelsen* (fig. 29). Motiverne, der genfindes på prædikestolene i Østbirk og Århus Domkirke (DK Århus 4474, fig. 42, 557 f.,

Fig. 23. Kvindefigur på altertavlens topstykke (s. 2134). Foto Arnold Mikkelsen 2013. – *Frauenfigur auf dem oberen Stück des Altarbildes.*

Fig. 22. Kerubhoved med frugtkrans, detalje af altertavlen (s. 2133). Foto Arnold Mikkelsen 2013. – *Engelhaupt mit Fruchtkranz, Detail von Altarbild.*

fig. 332), bygger for det førstnævntes vedkommende antagelig på et (spejlvendt) forlæg af Virgil Solis.⁶³ Storgesimsen er tredelt ved krumknægte, der foruden små kerubhoveder prydes af kasetteværk og diamantbosser. På undersiden ligeledes kasetteværk med rosetter og diamantbosser. Under den udkragende kronliste er æggestavs- og tandsnitsprofil. Storstykkets søjler hviler på postamentfremspring med rulleværk og diamantbosser; som hængestykker under de to yderste er store blad- og frugtkransede kerubhoveder (fig. 22, jf. prædikestol).⁶⁴

Topstykket flankeres af fire frifigurer stående på postamentfremspring. Inderst ses to dydefigurer, *Håbet* med anker (tv.) og *Troen* med kors. Som karyatider i en fremadrettet bevægelse bærer de topstykkets tandsnitsprydede gesims i en fremad-

rettet bevægelse, med spændte rygge og blottede, krydsende ben. Deres tynde, folderige gevandter synes navnlig for underpartiets vedkommende at klæbe til kroppen.⁶⁵ Yderst ses slanke kvindefigurer (fig. 23, 57) iklædt samtidsdragter: fodsid kjole og underkjole; overdelen har pufærmer og spidst liv samt høj krave; dertil højsiddende huer. De havde indtil 1909 sekundære vinger og var placeret øverst flankerende topgavlen. Topvingerne har form som rulleværskartoucher med frugtophæng og indrammes af båndsl yng med dukatournament og kasetteværk. De er fornyet 1905

og efterligner de oprindelige $\dagger$ topvinger (jf. fig. 16), men er noget fladere skåret.

Topgavlen, en rulleværskartouche, kranses af båndsl yng med kvadermønster. I en konkav reliefmedaljon indfattet i et attisk slyngbånd ses et relief med solstråler bag en skybræmme; som to-pornament er et kerubhoved. På flankerne står siden 1909 to fritstående englefigurer, hvis kropsnære gevandter minder om dydefigurerne.⁶⁶

På stor- og topvinger er siden 1909 anbragt Ludvig Munks og Anne Lykkes fædre og mødrene våbener, forneden for slægterne Munk (tv.)

Fig. 24–25. Evangelisterne Matthäus og Lukas, relieffer på storstykkets søjler (s. 2133). Foto Arnold Mikkelsen 2013. – *Die Evangelisten Matthäus und Lukas*.

og Rotfelt, foroven for Rantzau (tv.) og Lykke. Før istandsættelsen blev skjoldene holdt af engle- og kvindefigurerne (jf. fig. 16): tv. de fædrene Munk (foroven) og Lykke, th. de mødrene Rantzau (foroven) og Rotfelt.⁶⁷

Altertavlens brogede *staffering* bygger på oprindelige farvespor, der 1909 opmaldes af Niels Jensen, Struer. Stafferingen af de arkitektoniske dele omfatter en rødbrun bundfarve med klare røde, gule og grønne farver samt forsølvning og forgyldning på listerne. Disse farver går igen på de hvide søjlers detaljer, dog suppleret med blå

og blågråt; sidstnævnte præger også rulleværkskartoucherne, hvoraf storvingernes har grågrøn bund og lasering på ædelsten og rosetter. Figurerne karnation er bleg rød, dog noget mørkere på englehovederne. Våbnernes heraldisk korrekte farver er ligeledes fra 1909.

Altermalerier. 1) Storfeltet (fig. 30) viser en fremstilling fra 1800-tallets første halvdel af *Korsfæstelsen* efter Anthon van Dyck, olie på lærred, lysmål ca. 90×70 cm. Jesus hænger dybt i armene med himmelvendt blik og svag stråleglans om torne-kronen; fødderne er gennemhullet af to nagler. I

Fig. 26–27. Evangelisterne Markus og Johannes, relieffer på storstykkets søjler (s. 2133). Foto Arnold Mikkelsen 2013. – *Die Evangelisten Markus und Johannes.*

Fig. 28. Altertavlens venstre storvinge med relief af Syndefaldet i kartoucheindramning (s. 2133). Foroven våben for slægten Munk (s. 2135). Foto Arnold Mikkelsen 2013. – *Die großen Flügel des Altarbildes (links) mit Reliefs vom Sündenfall in Kartuscheneinrahmung. Darüber die Wappen für das Geschlecht Munk.*

baggrunden ses Jerusalem som en stiliseret bygningsmasse under en aftenhimmel med mørkt skydække. Maleriet er beslægtet med værker fra 1700-tallets anden halvdel, udført af Thrane-dynastiet og deres efterfølgere (jf. f.eks. Thrane-ele-

ven J. Balzar Reinats Korsfæstelsesfremstillinger i Mejrup (s. 1809 fig. 36), og Vinding (Ulfborg Hrd.) kirker) men synes noget yngre.⁶⁸ Det er måske indsat ved en istandsættelse 1848 (ndf.). Samme malers hånd genkendes på altertavlerne i Råsted og Madum kirker (Ulfborg Hrd., altertavlen i sidstnævnte på Ringkøbing Museum) samt på en 1911 brændt $\dagger$ altertavle i Ølby Kirke.⁶⁹ 2) I topfeltet (jf. fig. 21) ses *Indtoget i Jerusalem*, olie på opklæbet papir, ca. 75×50 cm, udført i bruntonede farver af Niels Larsen, Struer, i forbindelse med tavlens renovering 1909. $\dagger$ *Topfeltsmaleri* fra 1909 i form af forgylt Jesumonogram på sort bund.

Indskrifter. Storstykkets sidefelter samt postament og frise har indskrifter i gyldne versaler på sort grund, der for de førstnævntes vedkommende 1909 opmaledes efter velbevarede, oprindelige spor, mens de sidstnævnte, der var meget ødelagte, rekonstrueredes efter sparsomme fragmenter.⁷⁰ Foroven på frisen læses Rom. 10,14, Joh. 3,16 og 1 Kor. 11,27. I det venstre sidefelt ses katekismens dåbsord og Fadervor (Luk. 11,2-4), i højre sidefelt katekismens nadverord og tavlens daterende indskrift: »Anno domini 1590«. I postamentet læses Joh. 3,14, flankeret af Jesumonogrammer.⁷¹

$\dagger$ *Staffering.* Altertavlen fremstod 1907 med en grå bemaling, formentlig fra 1878, med guldbronzerede detaljer, rød ornamentbund samt hvide søjleskafter, figurer og våbener. Herunder fandtes tre lag: 1) En egetræsådring med brogede detaljer, måske fra 1800-tallets første del (jf. ndf.). 2) En overvejende hvid overmaling, ligeledes med brogede detaljer. 3) Den antagelig oprindelige staffering, der dannede grundlag for farverestaurationen. $\dagger$ *Indskrifter.* Indtil 1909 (jf. fig. 58) sås skriftsteder og sentenser fra 1800-tallet, malet med gul antikva på sort bund. I storstykkets sidefelter læstes Rom. 4,25 (tv.) og Joh. 6,35, i topfeltet Hebr. 13,8. I postamentet læstes (fra venstre): »Herren kommer«, »Han er ved Guds højre Haand opfaren til Himlen« og »Herren er nær«.

Værksted og tilblivelse. Den kvalitetsfulde tavle er formentlig et arbejde fra Mikkelt van Groningens værksted. Tilknytningen til denne blev tid-

ligst påpeget af Chr. Axel Jensen (1907, 1911), der dog betegnede ophavsmanden som 'Gimsingmesteren'; argumentationen blev siden udbygget af kunsthistorikerne Merete Bergild og Jens Jensen, der 1995 direkte anførte Gimsingtavlen og kirkens øvrige inventar blandt mesterens tilskrevne værker.⁵⁹ Den adskiller sig dog i visse detaljer fra Groningens øvrige produktion ved de mange fritstående figurer, og navnlig ved anvendelsen af de kraftigt svajede manierede dydefigurer i sammenhænge, hvor der hos Groningen ellers findes hermer.⁷² Dydefigurerne har dog en parallel i topfiguren på lydhimlen i Århus Domkirke (DK Århus 561), hvor hermer ligesom på prædikestolen i Østbirk (DK Århus 556, 4473) også er fraværende.⁷³ En for Groningen karakteristisk brug af prikning og skraveringer (vel med forbillede i grafik) findes også i Gimsing.⁷⁴ Skraveringerenes skiftende kvalitet vidner vel ligesom figurbehandlingen⁷⁵ om, at den omfattende entreprise i Gimsing har fordret flere medvirkende billedskærere.⁷⁶ Tavlen er tidligst nævnt i skriftlige kilder godt 10–15 år efter dens tilblivelse. I kirkens regnskaber 1600–07 anfører Oluf Munk, at han i forbindelse med betalingen af sin afdøde faders gæld til kirken for året 1595 har fratrasket udgifter til bl.a. anskaffelsen af en ny altertavle.⁸ Dette peger på, at Ludvig Munk ikke skal opfattes som giver i egentlig forstand, hvad tavlens våbener ellers lader antyde. Snarere har han i egenskab af kirkeværge og sognets største jordejer været den mest nærliggende til at stå for bestillingen og finansieringen af tavlen (og de øvrige nyanskaffelser).

Istandsættelser. En snedker limede og opsatte 1614 nogle 'stykker', som var faldet af altertavlen; 1652 betalte Lauritz Snedker fra Vejrum for tilsvarende arbejde.⁸ Jørgen Murermeister fra Holstebro 'stafferede' 1673 altertavlen, hvorved der vel snarest skal forstås en bemaling (skyggemaleri) af muren omkring tavlen (jf. prædikestol).⁷⁷ 1828 anførtes behovet for en istandsættelse.⁷⁸ Denne må være foretaget 1831–32.⁷⁹ 1848 nævner synsmændene, at den 'affålmede' tavle bør 'repareres, males og udzires'.⁸⁰ Den blev malet igen 1878 og istandsat 1909 ved snedker Sven O. Røn og dennes mester, maler

Fig. 29. Altertavlens højre storvinge med relief af Opstandelsen i kartoucheindramning (s. 2133). Foroven våben for slægten Rotfeld (s. 2135). Foto Arnold Mikelsen 2013. – *Die großen Flügel des Altarbildes (rechts) mit Reliefs der Wiederauferstehung in Kartuscheneinrahmung. Darüber die Waffen für das Geschlecht Rotfeld.*

Niels Larsen, Struer i samarbejde med Nationalmuseet. 1970–72 forestod E. B. Rosing Holm en konserverende istandsættelse af tavlen, der omfattede reparation af insekthuller i træværket og fæstnelse af farvelag; konstruktive ændringer

Fig. 30. Korsfæstelsen, maleri fra 1800-tallet i altertavlens storfelt (s. 2135). Foto Arnold Mikkelsen 2013. – *Die Kreuzigung, Gemälde aus dem 19. Jahrhundert im Großfeld des Altarbildes.*

omfattede en ny fodliste til postamentet, ny afstivning på bagsiden og tilhørende nye støttejern samt bronzeankre til forankring i væggen. Samtidig blev storfeltets maleri, der var påsømmet bagklædningen, monteret på blindramme. Det har ved istandsættelserne ikke været muligt at erkende storfeltets oprindelige indhold.

Altersølv (fig. 31–33), omfattende kalk og disk fra o. 1575, ifølge indskrift på foden skænket 1631 af Ingeborg Parsberg, enke efter Iver Juul til Villestrup (†1627). Ældre våbener på kalkens

fod, tilhørende et uidentificeret giverpar (jf. ndf.), vidner dog om sættets proveniens fra en anden kirke. *Kalken* (fig. 31–33) er 19 cm høj. Over en standkant med gennembrudte trekløvere mellem skråstreger rejser fodens seks kølbuetunger sig i en pyramidestub. Herpå en pånittede krucifiksfigur flankeret af to våbenskjolde, der er vendt i courtoisie mod hinanden. Til heraldisk højre ses en syvoddet stjerne, antagelig for Gyldenstjerne, mens det modstillede kvindelige våben er lodret delt med skravering af venstre halvdel, muligvis

Fig. 31. Kalk og disk, o. 1575, skænket 1631 af Ingeborg Parsberg (s. 2138). Foto Arnold Mikkelsen 2013. – *Kelch und Patene, um 1575, gestiftet von Ingeborg Parsberg.*

for Rønnow. Der har oprindeligt været partiel emaljebelægning, i det førstnævnte våben med en sortfarvet bund (måske oprindeligt underlag for blå) og i kvindevåbenet med rester af rødt i den venstre del.⁸¹ På tungen modsat krucifikset er en sekundær, indprikket giverindskrift med versaler: »Anno/ 1631 gaf/ erlige/ oc wel/byrdige/ frve frv/ Ingeborig/ Parsberig s(alig)/ Iffver Ivels/ til Willestrup dethe (!) kalck oc /disk till Giemsing/ Kiercke«. Indskriften flankeres af parrets initialer og våbener, ligeledes prikket: »II« (heraldisk højre) og »IPB«. Skaffet prydes af rosetter og bølgeornament. Knoppens seks rudebosses har ligesom de førstnævnte graverede rosetter, hvorimellem tunger, de øvre med skraveret stavværk. På bægret ses det graverede årstal »1782« for dets fornyelse, og herover våben for slægten Zytphen og initialerne

»HCZ«, måske for Hedevig Cathrine Zytphen (1735–87) til Volstrup; hældetuden er nyere. Der er ingen stempler eller mærker.

Den tilhørende *disk* (fig. 31), tværmål 14,5 cm, ligeledes forgyldt, har på fanen graveret cirkelkors med liljespidser, på krydsskraveret baggrund. Sikkerhedsgraving på fanens bagside.

Det er muligt, men ikke dokumenteret, at Ingeborg Parsbergs donation af altersættet 1631 var motiveret af et ældre altersæts forsvinden under Kejserkrigen 1625–29. Som nævnt ovenfor er sættets oprindelige proveniens ukendt.

†*Alterkalk.* 1) Til en kalk anskaffedes 1614 et kalkklæde af lærred.⁸ 2) 1618 gav kirkeværge Oluf Andersen på sin salige hustru Johanne Jensdatters vegne 10 daler til en alterkalk,⁸ der måske forsvandt under Kejserkrigen 1625–29 (jf. ovf.).

Fig. 32. Uidentificerede våbener og krucifiksfigur, på foden af alterkalk o. 1575 (s. 2138). Foto Arnold Mikkelsen 2013. – Nicht identifizierte Waffen und Kruzifixfigur auf dem Fuß des Altarkelches um 1575.

Fig. 33. Giverindskrift 1631, på foden af alterkalk o. 1575 (s. 2139). Foto Arnold Mikkelsen 2013. – Inschrift des Stifters 1631, auf dem Fuß von Altarkelch um 1575.

Fig. 34. Oblatæske og alterkande, udført 1964 af Bent Exner (s. 2141). Foto Arnold Mikkelsen 2013. – *Oblatendose und Altarkanne*.

To †*kalkklæder* af lærred anskaffedes hhv. 1630 og 1648.⁸

Oblatæske (fig. 34), 1964, tværmål 11 cm, højde 5,5 cm, udført af Bent Exner og skænket af Idagårdfonden (jf. alterkande). Omkring den keglestubformede æske løber et forgyldt bånd med gennembrudte versaler: »Brødet rakt ved Herrens bord det er vor faders guddoms ord«. På låget et gennembrudt, forgyldt cirkelkors. Under æskens bund er sikkerhedsgravering, mestermærke og mærke for sterlingsølv; ditto på lågets underside. †*Oblatæske* af porcelæn, mørkebrun med guld-kors og -kanter, omtalt 1914 og 1980.²¹

Alterkande (fig. 34), 1964, 17 cm høj, ligesom oblatæskens udført af Bent Exner og skænket af Idagårdfonden til erindring om Jens og Ingeborg Hvidberg. Det kegleformede korpus har ligesom oblatæskens cirkelkors og omløbende versalindskrift: »Vinen rakt i Jesu navn er evig bod for alles savn«. Under bunden findes giverindskrift med graverede versaler foruden mestermærke, lodighedsstempel for sterlingsølv og sikkerhedsgravering.

†*Alterkander* af glas og porcelæn omtales hhv. 1862 og 1914.⁸²

Sygesæt, 1986, bestående af kalk, disk, oblatæske og flaske, er ifølge giverindskrift skænket af Kirsten Bang. *Kalken*, 14 cm høj, har på foden graveret giverindskrift (skriveskrift). Under foden et mestermærke »TLM«, muligvis for T. Linder-Madsen, Viby Sjælland, lodighedsstempel for sterlingsølv og sikkerhedsgravering. *Dysken*, tværmål 9,5 cm, har glat fane og på bagsiden samme mærker som kalken. *Oblatæskens*, tværmål 6,5 cm, højde 3,5 cm, har under bunden også mærker svarende til kalkens. *Flaske*, af glas, 17 cm høj.

To †*skeer* fra o. 1900 omtales senest 1980.⁸³

Alterstager. 1) (Fig. 35), 1584, 52 cm høje, skænket af Ludvig Munk og hustruen Anne Lykke. De svære stager har rigt profileret fod og balusterskaft med kugle- og skiveled. På skaftets nedre kugleled (fig. 60) ses årstallet: »(15)84« mellem givernes graverede våbener og initialer: »LMO« (Ludvig Munk Olufsen) (tv.) og »ALD« (Anne Lykkesdatter). 2) (Jf. fig. 17), nyere, 49,5 cm høje, enklere efterligninger af nr. 1.

Fig. 35. Alterstager, 1584, skænket af Ludvig Munk til Kvistrup og hustruen Anne Lykke (s. 2141). Foto Arnold Mikkelsen 2013. – *Altarleuchter, 1584, ein Geschenk von Ludvig Munks zu Kvistrup und Ehefrau Anne Lykke.*

En †alterstage, 1584(?) (jf. alterstager nr. 1), med Ludvig Munks og Anne Lykkes våbener og initialer, der 1766 anførtes som værende større end sættet nr. 1, skulle angivelig have været en votivgave fra en jomfru som tak for hendes redning fra et forlis på Limfjorden. Sidst omtalt 1766.⁸⁴

To firearmede stager fra o. 1900 opbevares på loftet. En svær *syvstage*, o. 1950, 47,5 cm høj, er skænket af Ingeborg Hvidberg.⁸⁵

★*Alterskammel*, o. 1780, med senere betræk af mørkerødt fløjls med guldgaloner. I Struer Museum siden 1930 (inv.nr. 6293-1).

Messehagler. Foruden fire messehagler i de liturgiske farver grøn, hvid, lilla og rød, findes en særlig til børnegudstjenester. 1) 1974,²¹ hvid, af vævet uld med applikation på ryggen i form af gyldent hjulkors; fra Dansk Paramenthandel. 2) 1974,²¹ lilla, af silkefløjls, mønstervævet med tornekrone. På ryggen et applikeret sølvkors, på brystet en

lodret bort med kors; fra Dansk Paramenthandel. 3) 1974,²¹ rød, af silkefløjls, mønstervævet med engle. Ryggen har applikation af gyldne kors med evangelisternes symbolvæsener, på brystet en gylden bort; fra Dansk Paramenthandel. 4) 2008, udført af tekstilkunstneren Birgit Pathuel (signeret), af grøn silke med akvarelmalet kors og skib i gule og røde nuancer. Forlægget er Pathuels messehagler til Haslev Kirke (Sorø Amt) fra 2002-04. 5) O. 2000, af rødt silkefløjls med naivistiske applikerede menneskefigurer; vrangsiden er blå med en malet fremstilling af Noahs Ark.

★*Messehagel*, 1887,⁸⁶ af rødt fløjls med guldbesætning. Siden 1930 i Struer Museum (uden inv.nr.). En †*messehagel* blev 1614 repareret af en skrædder.⁸

En †alterbog fik 1650 ny indbinding med spænder.⁸ Et lille ★*bogspænde*, formentlig fra en salmebog, blev fundet i gulvet ved kirkens restaurering 1970-72. I Nationalmuseet (inv.nr. D 740/1972).

Alterskranke (jf. fig. 17, 36), o. 1750, femsided.⁸⁷ De udsavede balustre har gennembrudte hjerter og flankeres af udskårne hængefrugter (foroven) og udsavede blomsterhoveder. I det brede midtfag holder plumpe, udsavede engle to ovale kronede skjolde. I skjoldene, der vel oprindeligt har inde-

Fig. 36. Detalje af alterskranke o. 1750 med genanvendt renaissanceornament (s. 2143). Foto i Struer Museum. – *Detail von Altarschranke um 1750 mit wiederverwendetem Renaissanceornament.*

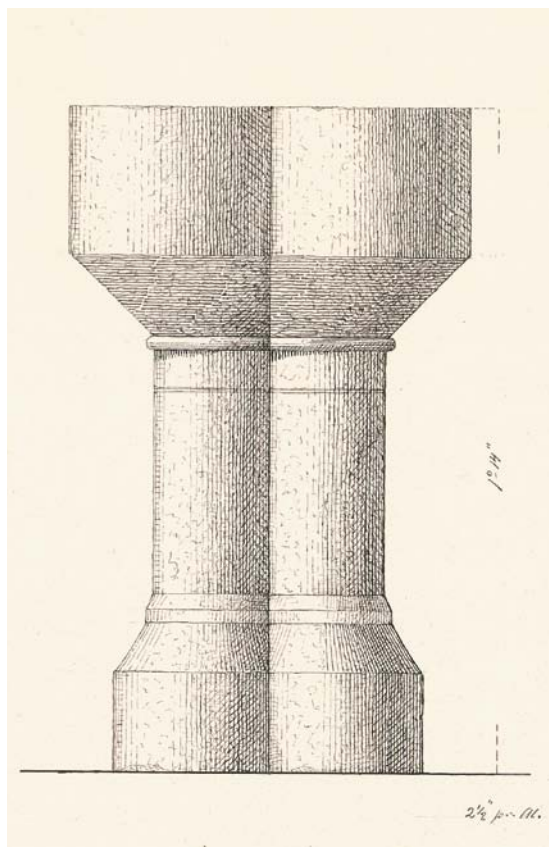

Fig. 37. Døbefonten (s. 2143). Tegnet af J. B. Løffler 1879. – *Taufbecken*.

holdt malede våbener eller initialer for giverne af skranken (jf. Hjerm Kirke, s. 2045), genanvendes nu udskårne renæssanceornamenter fra o. 1600, i form af to løvehoveder med frugtophæng i gabet, der måske kan stamme fra en $\dagger$ herskabsstol (jf. s. 2150). De to kraftige firsidede endeposter kronet af blomsterhoveder. Bemalingen er grøn med røde og forgylde detaljer, knæfaldet rødbrunt med grønt uldbetræk. Løvehovederne er guldbronzerede, frugten med delvist laserende grøn og rødlig bemaling.

Døbefont (fig. 37-38), o. 1250-75, af grå klæbersten (fedtsten), 89 cm høj, kummens tværmål er ca. 67 cm; sammensat af tre dele (kumme, skaft og fod). Den slanke og glatte font er udformet som et firpasformet søjleknippe. Kummen har lodrette sider med skråkantprofil forneden; herunder en vulst ved overgangen til skaftet. På foden er rundstav over skråkant. Fonten er et sjældent

importstykke fra det nordlige Halland og har sit ophav i den såkaldte Starrkärscole, hvorfra er udgået de fuldstændig parallelle arbejder i Förlanda (Halland) og Långared (Västra Götaland).⁸⁸ Klæberstenen, der er rigt forekommende i Halland, Bohuslen og Västergötland, må antages at være brudt i Vallda, centralt i Starrkärskolens udbredelsesområde, eller omkring Kungahälla (Kungälv) i det sydlige Bohuslen.⁸⁹ Firkløverformen har en vis udbredelse i kystegnene omkring den vestlige del af Limfjorden i skikkelse af lokalt tilvirkede granitfonte, men kendes ikke fra det øvrige Jylland, når gotlandske importstykker fraregnes.⁹⁰ Det er derfor nærliggende at se Gimsings font som et udtryk for lokale præferencer.

Ved en istandsættelse 1972 fjernede man en cementopfyldning i kummen med forsænkning til dåbsfadet foruden spartelmasse, der skjulte

Fig. 38. Døbefont, o. 1250-75, af klæbersten, udført af en stenhugger i det nordlige Halland (s. 2143). Foto Arnold Mikkelsen 2014. – *Taufbecken, um 1250-75, aus Kleberstein, ausgeführt von einem Steinhauer im nördlichen Halland*.

Fig. 39. Dåbsfad, 1862, og dåbskande, o. 1929 (s. 2144). Foto Arnold Mikkelsen 2013.
– *Taufschale, 1862, und Taufkanne, um 1929.*

samlingerne. Samtidig afrensedes en granitimerende grågul bemaling.⁹¹ Fonten står i skibets nordøstside for enden af den nordre stolerække. 1851 blev den flyttet 'op i den nordre side af koret';⁸⁰ indtil 1960 stod den midt for alteret (jf. fig. 16). Et *fontelåg* af træ omtaltes 1862.²¹

Dåbsfad (fig. 39), o. 1862,⁹² tværmål 37,5 cm, med glat fane og bund. På bagsiden er sikkerhedsgraving og spor efter reparation. Et *dåbsfad* betegnedes 1849 som 'uanstændigt'.⁸⁰

Dåbskande (fig. 39), o. 1929,²¹ af messing, 28 cm høj. Kanden, der svarer nøje til Bøvling Kirkes (s. 839), har rund fod, leddelt konisk korpus med cirkelkors i relief og knækket hank. Lågets knop er formet som et cirkelkors i højt relief. Under bunden ses fabriksmærket »M&TB« for firmaet Madsen & T. Baagøe, København, foruden mærke for Foreningen Dansk Arbejde og sikkerhedsgraving. En *dåbskande* behøvede 1928 reparation.²¹

Prædikestolen (fig. 40–43) i højrenæssancestil, o. 1590, er som altertavlen tilskrevet Mikkelt van Groningens værksted og ligeledes anskaffet på Ludvig Munks initiativ.⁹³ Prædikestolen, der har samtidig himmel og opgangspanel, har bevaret et enkelt, oprindeligt storfeltsmaleri, mens de øvrige felter er udsmykket 1988 af Helle Thorborg.

Stolen består af fem fag, hvoraf det ene sidder langs sydvæggen. Storfelterne har arkadefyldinger med udtungede, kannelerede pilastre, hvis profilkapitæler bærer tandsnitskantede bueslag med attisk båndslang; sviklernes udspæringer har neglesnit.⁹⁴ Storfelterne flankeres af kobledede frisojler med attiske baser og æggestavkapitæler; på prydbælterne er rulleværkskartoucher med diademhoveder og frugtophæng. Bag søjlerne ses rammestykker med kasetteværk. Postament og gesims, begge rigt profilerede med æggestav og tandsnit,⁹⁵ har perlestavskantede smalfelter og hjørnefremspring med hhv. rosetprydet beslagværk og diamantbosses. Under de nedre fremspring er velskårne englehoveder, i stil med altertavlens men mindre og med noget strengere ansigtsudtryk; derimellem hængestykker i form af flade rulleværkskartoucher. Kurven bæres siden 1907 af en egestolpe med tværbjælker, hvoraf én er indmuret. Af den oprindelige underbaldakin er

Fig. 40. Prædikestol, o. 1590, tilskrevet Mikkelt van Groningens værksted med samtidig, delvist fornyet, lydhimmel (s. 2144). Foto Arnold Mikkelsen 2014.
– *Kanzel, um 1590 mit gleichzeitig teilweise erneuertem Klanghimmel.*

Fig. 41. Pinseunderet, maleri o. 1590 i prædikestolens fjerde fag, tilskrevet Morten Maler fra Ribe (s. 2147). Foto Arnold Mikkelsen 2014. – *Das Pfingstwunder, Gemälde um 1590 im vierten Fach der Kanzel, Morten Maler aus Ribe zugeschrieben.*

bevaret dele af to (★)bøjler med laurbærblade (fig. 61-62).⁹⁶

Stafferingen fra 1907 er en rekonstruktion af stolens ældste farvelag. Den omfatter rig anvendelse af forgyldning på pilastre (med lasering i grønt), bueslag, svikler og kassetteværk samt på

de vandrette profiler, hvor der veksles med rødbrunt, rødt og grønt. Søjlerne er hvide, deres kartouchebælter røde med forgyldning, diademhovederne har bleg, rødlig karnation ligesom de nedhængende englehoveder, hvis fjerprydelser dog har noget mere afdæmpede farver end al-

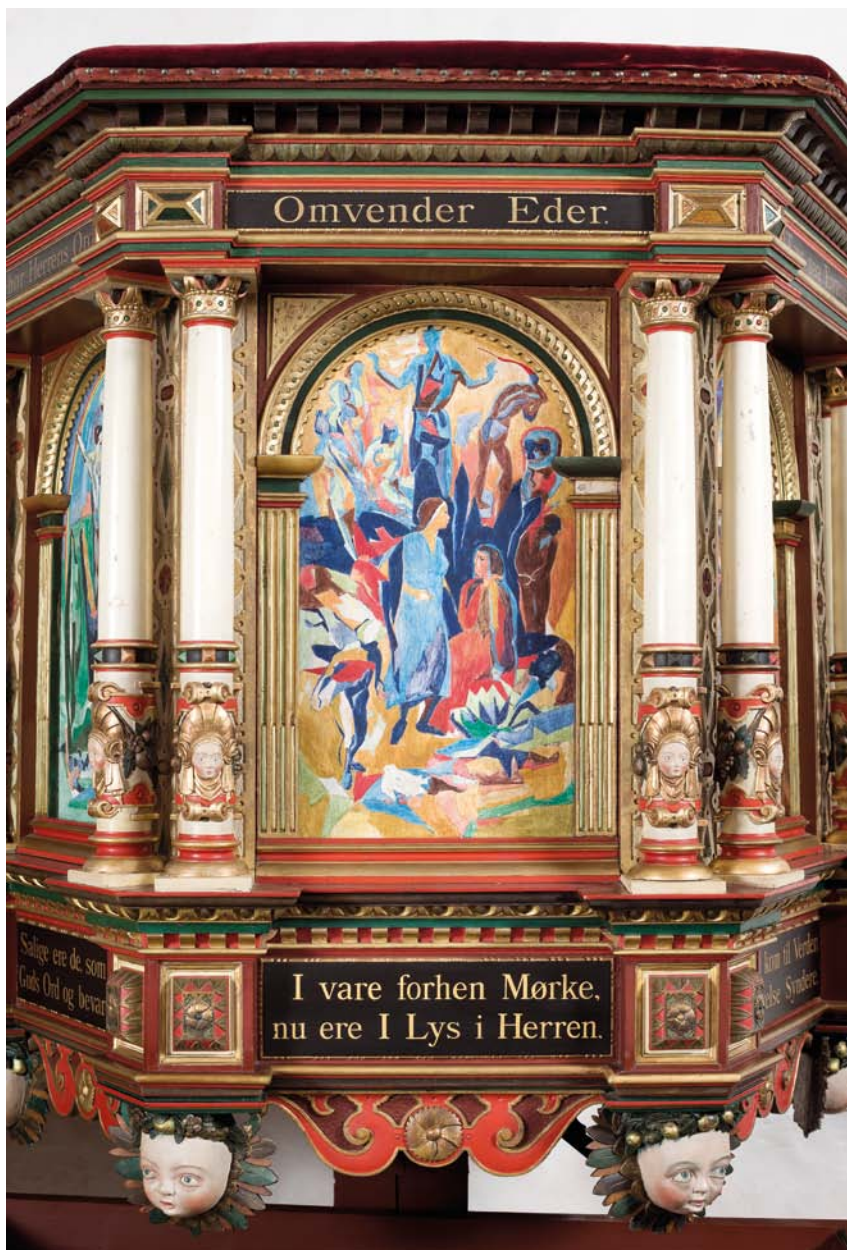

Fig. 42. Prædikestolens andet fag, med Bebudelsen, malet af Helle Thorborg 1988 (s. 2144). Foto Arnold Mikkelsen 2014. – *Das zweite Fach der Kanzel mit der Verkündigung, von Helle Thorborg 1988.*

tertavlens tilsvarende led. †*Stafferinger*. Prædikestolen stod indtil 1907 egetræsådet med sorte og bronzerede søjler, givetvis en bemaling fra 1843.⁸⁰ Der konstateredes yderligere to ældre stafferinger. Den yngre, formentlig fra o. 1792,⁴⁰ var overvejende lyseblå med mørkeblå bund samt

rødt og mørkegrønt, muligvis med forgyldning, på lister.⁹⁷ Herunder fandtes den ældste, vel oprindelige, nu rekonstruerede staffering.

Malerier (jf. fig. 40). Af de fem storfelters oprindelige malerier fra o. 1590 er bevaret rester i det fjerde fag fra øst. Det viser *Pinseunderet* (fig. 41):

Maria, med blå kappe, holder hænderne i bøn foran brystet, mens apostlene sidder eller knæler i en halvcirkel omkring hende. Helligåndens udgydelse er vist ved flammer på deres læber. Over forsamlingen svæver Helligåndsdue i et gyldent skær. Profilerede gesimser antyder en klassicerende arkitektonisk kulisse/baggrund. Maleriet blev afdækket og konserveret 1907, men atter tildækket med brunt lærred (fjernet 1972). Mens tre af de øvrige felter 1907 fandtes helt tomme, havde det tredje fag fra øst rester af en fremstilling af *Opstandelsen*: 'en figur omgivet af gult lys, og ved dennes højre side en hvid fane med et rødt kors og rester af tre svævende småengle, af hvilke den ene har spillet på et strengeinstrument'.⁹⁸ Tilstanden var dog så dårlig, at det ikke blev bevaret. Fire storfelter (nr. 1-3 og 5) indeholder siden 1988 malerier udført i tempera på træ af Helle Thorborg. Motiverne er, fra øst: 1) *Skabelsen* (jf. fig. 49). 2) *Bebudelsen* (jf. fig. 42). 3) *Korsfæstelsen* og *Opstandelsen* (jf. fig. 40). 5) *Det evige liv* (jf. fig. 40).

Malede indskrifter. I postament- og gesimsfelterne er der siden 1907 indskrifter i form af skriftsteder, malet i forgyldt antikva på sort bund.⁹⁹ På gesimsen læses (fra øst): 1) »Land hør Herrens Ord.« (Jer. 22, 29). 2) »Omvender Eder.« (Mark. 1,15). 3) »Tror paa Evangeliet.« (Mark. 1,15). 4) »Vandrer efter Aanden.« (Gal. 5,16). 5) »Grib det evige Liv.« (1 Tim. 6,12). På postamentet læses (fra øst): 1) »Salige ere de, som høre Guds Ord og bevare det.« (Luk. 11,28). 2) »I vare forhen Mørke, nu ere I Lys i Herren.« (Ef. 5,8). 3) »Jesus kom til Verden for at frelse Syndere.« (1 Tim. 1,15). 4) »Jeg er dit Skjold og din meget store Løn.« (1 Mos. 15,1). 5) »Vort Borgerskab er i Himlene.« (Fil. 3,20).

Den sekskantede *lydhimmel* (jf. fig. 40) er samtidig, dog er kantsiderne med rudebosser og tungede hængelister nyere, formentlig fra 1831.¹⁰⁰ Topstykkerne svarer til kurvens hængestykker og har nok oprindelig tjent som sådanne. På undersiden hænger Helligåndsdue under en lille sekskantet kuppel omgivet af kassetteværk i trapezformede fyldinger. Farverester svarende til stolens på de oprindelige dele blev efterlignet 1907.

Det samtidige opgangspanel (jf. fig. 49), med lilgeløbet trappe fra 1972, har tre arkadefag, svaren-

de til alterbordsforsidens, om end skråtstillede.¹⁰¹ Farvesætningen, ligeledes fra 1907, er rødbrun med sort, rødt og grønt samt forgyldning. I de øvre smalfelter læstes 1907 rester af malet latinsk versalindskrift: »olfactvs« (Lugten) og »gvstv« (Smagen), der må have ledsaget nu forsvundne allegoriske malerier af sanserne i arkadefelterne. Antagelig har også det tredje fag vist en af de resterende fem sanser.¹⁰² En yngre, sekundær bemaling omfattede blå og grønt.

Værksted. Stolen, der uden tvivl stammer fra samme værksted som altertavlen,¹⁰³ er næsten identisk med Thisted Kirkes prædikestol fra 1594 (*DK Tisted* 44) og ligesom altertavlen beslægtet med de Mikkil van Groningen tilskrevne prædikestole i Århus Domkirke og Østbirk (*DK Århus* 556, 4473). Chr. Axel Jensen, der først påpegede ovennævnte sammenhænge, regnede prædikestolen i Thisted for udført af Groningen 'eller i nøje tilknytning til hans stil' (*DK Tisted* 44); derimod opfattede han prædikestolen, ligesom altertavlen, som et produkt af en dygtig elev ('Gimsingmesteren', jf. ovf.). Senest har Merete Bergild og Jens Jensen anført den som et arbejde af Groningen.⁵⁹ I modsætning til i Århus og Østbirk fik prædikestolen ikke udskårne relieffer i storfelterne men malerier, der ligesom malerierne på stolen i Thisted (*DK Tisted* 43 fig. 14) tilskrives den på egnen virksomme Morten Maler fra Ribe.¹⁰⁴ Valget af malerier har været en fleksibel løsning, hvis udførelse om nødvendigt kunne udskydes, såfremt økonomien ved de omfangsrige arbejder o. 1590 krævede det.

Ændringer og istandsættelser. Nogle 'stykker', der var faldet af prædikestolen, blev 1614 limet og genopsat (jf. altertavle).⁸ Den blev 1648 fastgjort til muren med tre 'hæfter' (å tre pund jern) og fik samtidig ny understøtning.⁸ Lauritz Snedker fra Vejrum indsatte 1652 en bjælke på 3×0,5 alen i muren, som prædikestolen kunne stå på; samtidig genopsattes nogle dele, der var faldet af (jf. altertavle).⁸ Der var vel tale om en murbehandling, da Jørgen Muremester fra Holstebro 1673 stafferede 'omkring prædikestolen'.⁷⁷ 'Zirater' var 1827 faldet af lydhimlen, der 1831 fandtes istandsat; 1828 og 1838 faldt 'zirater' ligeledes af prædikestolen, der 1843 blev 'malet og forskøn-

Fig. 43. Prædikestolen, set under istandsættelsen 1907 (s. 2144). Foto Chr. Axel Jensen 1907. – *Kanzel während der Instandsetzung 1907.*

net'.¹⁰⁵ Det er tænkeligt, men ikke dokumenteret, at stolen ved en af disse lejligheder er flyttet fra en mere fritstående plads i kirkerummet til den nuværende, og at det femte fags placering på sydvæggen således er sekundær. 1905 etableredes opgang gennem den nyopførte triumfmur. 1907 gennemgik stolen en snedker- og farvemæssig restaurering (jf. ovf.), hvis udtryk er bibeholdt ved E. B. Rosing Holms istandsættelse 1972.

Stolen er opstillet ved sydvæggen mellem andet og tredje vindue fra øst.

Stolestaderne (jf. fig. 17) er sammensat af materiale fra forskellig tid, hvoraf de ældste dele daterer sig til renæssancen.¹⁰⁶ Stolene er opstillet i to rækker af hhv. 19 (syd) og 17 (nord), heraf et dobbeltstade i hver række.

Af gavlene, hvoraf alle på nær to er 118 cm høje, synes tretten i nordrækken med halvcirkulær afslutning og udskåret halvroses ældst (fig. 44).¹⁰⁷ Ligesom en tilsvarende gavls østligst i sydrækken kan de stamme fra 1600-tallet. Resten af sydrækken har cirkulær afslutning med summa-

risk udskårne rosetter. To gavle med trekantafslutning, 135 cm høje, antagelig fra 1800-tallet, er sammen med en tilhørende dør 1972 genopsat østligst i nordrækken (med nyere endepanel).¹⁰⁸

En stoledør i nordrækken (fig. 44) og sydrækens endepanel (jf. fig. 49) har arkadefyldning(er), antagelig udført o. 1590 samtidig med alterbord, altertavle og prædikestol. Noget yngre, måske fra 1638 (jf. ndf.), synes de to rigt profilerede paneler, der flankerer indgangen.

Bemalingen er rødbrun med detaljer i rødt og mørkegrønt med guldbronzerering. 1862 var stolene malet med lys perlefarve.²¹

Stoleværket omtales tidligst 1620, da der blev købt 'dæler' til fodskamler.⁸ 1635 reparerede en snedker kvindestolene.⁸ Et panel blev 1638 opsat ved mandsstolene, og en murermester indmurede samtidig to stykker egetræ til fastgørelse af mandsstolene.⁸ 1641 blev kvindestolene 'færdi-

get'.⁸ Igen 1681 repareredes stolene, dog kun i to dage.⁷⁷ En ombygning 1960 omfattede udvidelse af sædebredden og anbringelse af vægpaneler i højde med stoleryggene, hvoraf enkelte antagelig også fornyedes.¹⁰⁹

To *stolegavle* (fig. 46) fra 1639, af fyrretræ, ca. 125×28 cm, stammer formentlig fra en *†herskabsstol*. De har reliefudsmykning i form af frugtophæng, som på den ene gavl kantes af en rammeprofil. En tilsvarende ramme på den anden gavl har vel også indfattet reliefudsmykning.¹¹⁰ Foroven er halvrossetter under gren- og beslagværk, flankeret af volutbøjler og det daterende årstal »1639« (hhv. »16« og »39«). Den øverste gavlprydelse er afsavet, men der antydes en tilspidsende form, hvorpå et topstykke kan have siddet. Forsiden er afrenset, men under bagsidens egetræsådring er konstateret blå bemaling. Stolen er vel indrettet (eller ombygget) samtidig med,

Fig. 44. Dør o. 1590 (s. 2150) og stolegavle fra 1600-tallet (s. 2149). Foto Arnold Mikkelsen 2014. – *Tür um 1590 und Stuhlgiebel aus dem 17. Jahrhundert.*

Fig. 45. ★Armstol, Louis Seize-stil, i Struer Museum (s. 2151). Foto Jesper Weng 2000. – ★*Armstuhl, Louis-seize*.

at en murermeister 1639 betales for at indsætte to stykker egetræ i muren til fastgørelse af mandstolene (ovf.).⁸ Indkommet til Struer Museum o. 1940 (inv.nr. 740).

1626 betales en snedker 2 rigsdaler og 1½ mark for en †lukket stol.⁸

En ★armstol (fig. 45), 91 cm høj, i Louis Seize-stil, med plysbetrasket ovalt sæde og ryglæn, er siden 1941 i Struer Museum (inv.nr. 741).

En snedker betales 1638 fire rigsdaler for en †skriftestol, hvortil han brugte 30 dage.⁸ Den er muligvis identisk med en 1862 omtalt lukket †præstestol (jf. fig. 16) med himmel og faste vinduer, der blev fjernet fra korets nordside 1905.²¹ En lukket †degnestol uden himmel, omtalt 1862, må være fjernet senest 1905.²¹

En †kiste til alterklæderne omtales 1862.²¹ En klokkeformet pengebøsse, o. 1900, af kobber, 14 cm høj står ved kirkens indgang. En †pengeblok ('fattigblok') nævnes 1862.²¹

Dørfloje. Udvendigt, 1887(?),²¹ en rektantet, dobbeltflojet fyldingsdør med rødbrun bemaling; i våbenhuset. Formentlig indsat 1887 som erstat-

ning for den lidt ældre fyldingsdør, der nævnes 1862.²¹ Indvendigt en rektantet fyldingsdør, antagelig fra 1800-tallet; rødbrun med røde, sorte og forgyldte profiler.

†Dørfloje. 1635 udførte en snedker dørkarme (»3 Stöck Parnegel«) til begge kirkedøre, hvoraf den ene tillige fik ny dørfloj i form af en jernbeslået, tjærebehandlet egeplankedør.⁸

Pulpituret (fig. 47-49), o. 1590, hvis brystning ligeledes må tilskrives Mikkell van Groningens værksted,¹⁰³ står i kirkens vestende, hvilende på seks stolper, hvoraf fire er fra nyere tid. Opgang langs vestvæggen i nord. Brystningen har ni fag med højrektangulære fyldingsfelter, der kantes af beslagværk med rosetter og diamantbosser. Brystværnet er 2008 forhøjet med en gesims med enkle profillister og glatte, bredrektangulære fyldinger, adskilt af diamantbosser.¹¹¹ I brystningens ni felter er akrylmalerier (på træ), lysmål ca.

Fig. 46. ★Stolegavle med reliefskåren datering, 1639. I Struer Museum (s. 2150). Foto Jesper Weng 2000. – ★*Stuhlgiebel mit Datierung als Relief, 1639*.

Fig. 47. Detalje af pulpitur o. 1590, med maleri af Helle Thorborg 1995 (s. 2151). Foto Arnold Mikkelsen 2014. – Detail von Empore um 1590, mit Gemälde von Helle Thorborg 1995.

95×60 cm, udført af Helle Thorborg 1994-95 (jf. fig. 47). De abstrakt figurative malerier i klare farveflader er inspireret af Brorsons salme »Op, al den ting, som Gud har gjort« (*Den Danske Salmebog*, nr. 15).¹¹² Felternes oprindelige udsmykning kendes ikke, men der kan muligvis have været arkadefyldinger svarende til alterbordets og/eller malerier. Den nuværende staffing i rødbrunt, rødt, grønt og laseret rødt og grønt er fra 1909; den nyere forhøjning fremstår i mørkegrønt og rødt med forgyldte diamantbosses. Pulpituret omtales tidligst 1679, da to nye egestolper sattes under »Gullgitturit«.⁷⁷ 1891 opsattes gulmalede skillevægge under pulpituret for at udskille hhv. et brændsels- og et redskabsrum; atter fjernet o. 1958. Siden 1929 anvendt som orgelpulpitur.

Orgel (jf. fig. 49), 1968, med otte stemmer, ét manual og pedal, bygget af Th. Frobenius & Sønner, Kgs. Lyngby. Disposition: Manual: Gedakt 8', Spidsgamba 8', Principal 4', Rørføjte 4', Oktav 2', Scharf. Pedal: Subbas 16', Gedakt 8'. Koppel: M-P. I skibets nordvestre hjørne, opstillet i to etager, med pedalværket på gulvet og manualværket samt spillebordet på pulpituret. Orgelhuset af fyrretræ og gitterfacaden af eg er tegnet af Poul Hansen og Ib Lydholm. E. B. Rosing Holms farvesætning fra 1972 består i rødbrunt (orgelhus)

Fig. 48. Pulpitur o. 1590 (s. 2151) og torgel 1901 med ændringer 1929 (s. 2153). 1:100. Målt og tegnet af Poul Hansen og Ib Lydholm 1965. – Empore um 1590 und torgel 1901.

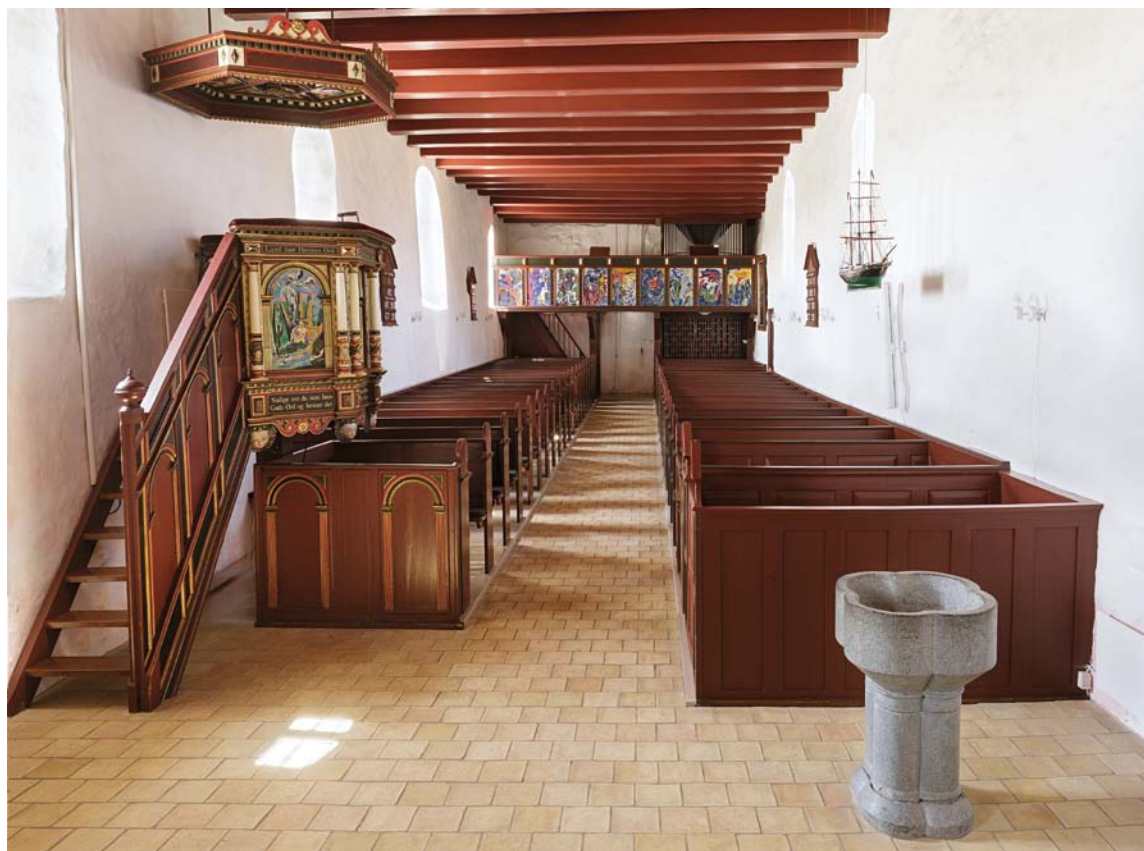

Fig. 49. Indre set mod vest. Foto Arnold Mikkelsen 2014. – *Innernes gegen Westen.*

og rødt/grågrønt. Oprindelig var begge værker skjult bag gitterværksfacader; gitteret foran manualværket er dog senere blevet fjernet. Skænket af lærer frk. Solbæk og dennes mor.²¹

†*Orgel* (jf. fig. 48, 63), 1901, med fem stemmer, bygget af Joh. P. Andresen & Co., Ringkøbing, til Rind Kirke (Hammerum Hrd.). Anskaffet for indsamlede midler og opsat i Gimsing Kirke 1929 af Th. Frobenius & Co.¹¹³ I forbindelse med opsætningen omdannedes facaden (fig. 63) efter tegninger af S. F. Bruun. Tre bueslag flankeres af pilastre, hvis kasetteværk er kopieret efter pulpiturbrystningen, mens gesimsen er af ældre dato og kan hidrøre fra en therskabsstol. Prospektpi-berne var attrapper af metal. På vestpulpituret, med spillebord i orgelhusets søndre gavl.¹¹⁴ Orgelfacadens træværk opbevares på kirkeloftet.¹¹⁵

Fire *salmenummertavler* (jf. fig. 17), 1890,²¹ 110×67 cm, med skydenumre i fire rækker og udkra-

gende trekantgavl. Bemalingen er rødbrun med profiler i sort, rødt, mørkegrønt og guldbronze-ring; antikvainskrifter og numre med hvidt.

Præsterækketavle, 1983, af eg, 164×123,5 cm, udført af Mogens Ringdal, Gudum, efter tegning af arkitekt Freddy Nielsen, Struer. Dens udsmykning citerer det ældre inventar: Det højrektangulære skriftfelt kantes af tandsnit, og på rammen er der foruden daterende årstal skåret rosetter og halvrosetter i hjørnerne. Hvid antikvaskrift på sort bund, rammen rødbrun med røde, grønne og forgyldte detaljer.

To *lysekroner*, o. 1910,²¹ af messing, begge med 2×6 S-svungne arme, er givet af menigheden og hang indtil 1970 over gangen. Opbevares på loftet.²¹ Belysningen udgøres siden 1971 af *lam-petter*, dels elleve hvidlakerede lampetter med tre arme, dels to femarmede messinglampetter ved alteret.

Fig. 50. Kirkeskibet »Thyra«, 1878, bygget og skænket af skibstømrer Christen Strand, Struer (s. 2154). Foto Arnold Mikkelsen 2014. – *Kirchenschiff »Thyra«, 1878, gebaut und gestiftet von Schiffszimmerer Christen Strand, Struer.*

Kirkeskib (fig. 50), 1878, »Thyra«, bygget og skænket af skibstømrer Christen Strand, Struer. Den tremastede bark, ca. 130×100 cm, er sort- og grønmalet med hvid ræling. Agterspejlet bærer foruden skibets navn et fantasivåben, blå med tre vandrette gule streger. Hænger siden 1971 i kirkens østende i den nordre side.¹¹⁶

Klokke (fig. 51), romansk, fra 1200-tallets første halvdel, tværmål 71 cm, støbt af en anonym mester. Den slanke, indskriftsløse klokke tilhører en lille gruppe af klokker uden rundstave (Uldall, *Kirkeklokker* 4, 11). Bortset fra en ældre klokke i Smøllerup (Viborg Amt) er den ifølge Bendt Gammeltoft-Hansen det eneste bevarede 'rendyrkede' eksemplar i Danmark af den klokke-type, som Theophilus beskriver.¹¹⁷ Den er 1942 repareret ved svejsning. Ophængt i slyngebom i et glamhul i kirkens vestgavl.

†*Klokke*, 1609, fra en ukendt klokkestøber, med latinsk og tysk indskrift: »Venite, adeste ... Giesser m(e) f(ecit) 1609«. Den har formentlig hængt i den †klokkestabel ('klokkehus'), der formodet 40 daler blev opført 1608⁸ og fornyet 1667.⁷⁷ Klokken, hvis anskaffelse ikke er nævnt i regnskaberne, omtales tidligst i 1760'erne og da som kirkens eneste klokke.¹¹⁸

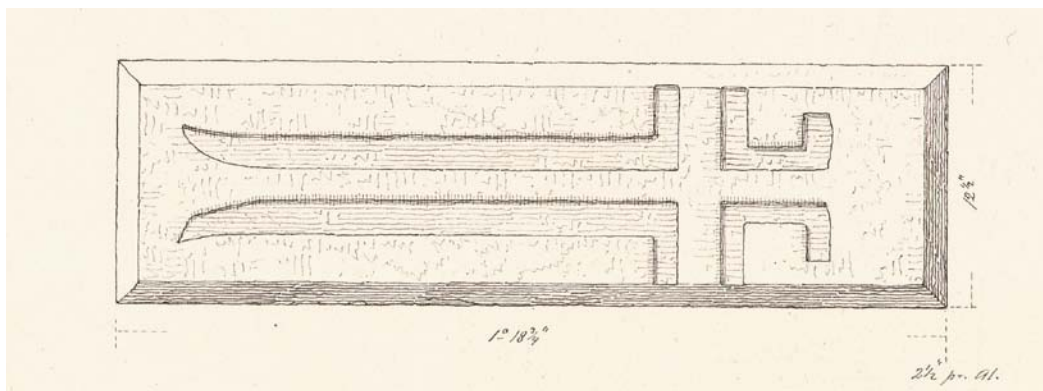
GRAVMINDER

Gravsten. 1) (Fig. 52a-b), romansk, af rødlig granit, 110×31 cm, med svag hulkantprofil. Den skriftløse sten prydes i næsten hele sin længde af et latinsk kors hugget i bred kontur, der foroven har retvinklede knæk som på et hammerkors og forneden tilspidises til en fod. Anvendt som sokkelsten på kirkens sydside.¹¹⁹

2) (Fig. 53), o. 1750, over ukendt(e),¹²⁰ fra den såkaldte Nykøbing Barokmesters værksted. Grå kalksten, 188×89 cm. Det helt glatte, rundbuede skriftfelt er uden inskription, hvilken muligvis aldrig har været udført. Det indrammes af akantusslyng med enkelte bruskværksdetaljer og krones af den opstandne Kristus med sejrsmånen. For hans fødder ligger to romerske soldater, udført efter forlæg af Marten de Vos,¹²¹ men tilpasset bueslagets svikler. Forneden holder en engel kranie og timeglas. I de højovalde hjørnemedaljoners volutkartoucher ses brystbilleder af

Fig. 51. Romansk klokke, o. 1200-50, ophængt i kirkens vestgavl (s. 2154). Foto Arnold Mikkelsen 2014. – *Romanische Glocke, um 1200-50, am Westgiebel der Kirche aufgehängt.*

evangelisterne med deres symbolvæsener, foroven Mattæus (tv.) og Markus, forneden Johannes (tv.) og Lukas. Stenen er nært beslægtet med gravsten i Hvidbjerg Kirke (DK Tisted 853) og Bur Kirke (Hjerm Hrd.) hugget af den såkaldte Nykøbing Barokmester og må antagelig tilskrives dette værksted snarere end ophavsmanden til de noget mere plumpe efterligninger i Ljøslev Kirke (DK Tisted 891). Indmuret i våbenhusets vestvæg.¹²²

Kirkegårdsmonumenter. Ved indgangen til kirkegården er dels i nordvest, dels i sydvest familiegravsteder for grundlæggerne af Struerfirmaet Bang & Olufsen. 1) O. 1933, familiegravsted for Peter Olufsen, *6. juni 1862, †19. nov. 1933, og hustru Anna Olufsen, 9. april 1865, †9. juli 1941. Bauta af grålig granit, højde ca. 145 cm, med ind-

skrift i fordybede nyromanske versaler, opmalet med sort. Her findes bl.a. et monument over sønnen, ingeniør og radiofabrikant Svend Olufsen, *12. dec. 1897 på Kvistrup, †22. dec. 1949. Bauta af grålig granit, højde ca. 50 cm, med fordybet kursivindskrift, opmalet med sort. Nordligt på kirkegården.

2) O. 1957, over ingeniør og radiofabrikant Peter Bang, *1900, †1957, og dennes anden hustru, Kirsten Bang-Thygesen (født Retlev Abrahamson), *1914, †1990, 2° g.m. Christian Immanuel Thygesen. Bauta af grålig granit, ca. 55 cm høj, med indskrift i fordybede versaler, opmalet med sort. På kirkegårdens sydvestlige del.

På kirkegårdens nye afdeling er et *fællesmonument* i form af en ca. 145 cm høj granitstøtte med fordybet kors.

Fig. 52a-b. Gravsten nr. 1, romansk, over ukendt, genanvendt som sokkelsten (s. 2154). a. Tegnet af J. B. Löffler 1879. b. Foto Arnold Mikkelsen 2014. – *Romanischer Grabstein Nr. 1, wiederverwendet als Sockelstein.*

KILDER OG HENVISNINGER

Vedr. arkivalier for Ringkøbing Amt i almindelighed henvises til s. 54 f., vedr. litteratur og forkortelser til s. 56 f. Endvidere er benyttet:

Arkivalier. *Kirkens arkiv.* Synsprotokol 1862ff. (*Synsprot.*).

Struer Museum. Menighedsrådsarkiv. Menighedsrådets forhandlingsprot. 1962-1980 (A 1016-1-8, *forhandlingsprot.*). Manuskripter. Gunnar Sandfeld 1992 (historik, bygning, inventar, *Sandfeld*). Merete Bergild og Jens Jensen (Bergild) 1992 (inventar, *Bergild og Jensen 1992*).

LAVib. Landsbykirkernes regnskaber. Gimsing Kirkes regnskaber 1603-1653, 1660-1682 (C-KRB-130-131, *Kirkegsk.*); Synsprotokol 1696-1775, 1788-1792, 1793-1815 (C 4-189-190, C 4-704-09, *Synsprot.*); *Provsteark.* Synsprotokol 1812-1835, 1856-1872 (C 39H-1, C 40C-7, *Synsprot.*).

NM. Håndskrifter. F. Uldall, *Om de danske Landsbykirker*, II, 1880, 380. (*Uldall 1880*). *Notebøger.* Abildgaard VIII, 158 (*Abildgaard*). *Indberetninger.* J. B. Løffler 1879 (bygning og inventar, *Løffler 1879*); Chr. Axel Jensen 1907-09 (alterbord, altertavle, prædikestol, stolestader og pulpitur); E. B. Rosing Holm 1969 (alterbord, altertavle, døbefont, prædikestol); Henry Jensen 1972 (alterbord, altertavle, prædikestol); E. B. Rosing Holm 1972 (alterbord, altertavle, døbefont, prædikestol, orgel); Karin Vestergaard Kristiansen 2000 (altertavle, alterskranke, prædikestol, stolestader).

Tegninger. *NM.* J. B. Løffler 1879 (døbefont og gravsten); samme 1885 (gravsten); usigneret (døbefont); Gert Madsen 2005 (plan, snit, stole, varmeanlæg og pulpitur). *LAVib.* F. Uldall, *udateret* (skorsten).

Poulsen & Partnere, Thisted. Poul Hansen og Ib Lydholm 1965-72 (plan, snit, facader, stole, skabe, orgel og pulpitur).

Litteratur. Orla Hylleberg Eriksen, *Dendrokronologisk undersøgelse af tagkonstruktion over Gimsing Kirke, Ringkøbing Amt*, NNU rapport nr. 38, Nationalmuseet 2014 (*Hylleberg Eriksen 2014*).

Historisk indledning ved Mogens Kragssig Jensen og Lasse J. Bendtsen, bygningsbeskrivelse ved Anders C. Christensen, inventar og gravminder ved Lasse J. Bendtsen, heraf dog orgler ved Ole Beuchert Olesen. Latinske og tyske oversættelser ved Peter Zeeberg og Mirjam Gebauer. Korrektur ved Jørgen Lethan. Teknisk og grafisk tilrettelæggelse ved Mogens Vedsø. Redaktion afsluttet 2014.

¹ *Oldemoder* 112.

² Bortfæstet 1497 til Niels Clementsen, *Repert* II, nr. 8472.

³ Troels Dahlerup, »Hardsyssels provsti i senmiddel-

Fig. 53. Gravsten nr. 2, o. 1750, over ukendt(e) (s. 2154). Foto Arnold Mikkelsen 2014. – *Grabstein Nr. 2, um 1750.*

alderen», *HaÅrb* 1960, 138, endvidere 106. Ifølge et tingsvidne 1474 havde kun Hardsyssels provst beføjelser til at ind- og afsætte fæstere på kirkernes jord, dog kvalificeret således, at gods skænket til kirken skulle have giverens arvinger som forsvarere, *Dahlerup* 1960 (ovf.), 104. 1485 og 1496 omtales desuden en halvgård i Struerdal som kirkens ejendom, *Repert* II, nr. 5806-07, 8302.

⁴ *DaMag* IV, 2 1873, 45. Jf. s. 586.

⁵ Kvistrup 'birk' omtales i prins Buris' gavebrev til Tvis Kloster. *DiplDan* I, 2, nr. 152 (24. marts 1163). Ho-

vedgården overgik 1536 til Kronen, hvorfra den 1547 blev solgt til Oluf Munk (†1568). 1565 blev fru Anne Munksdatter, enke efter den i Syvårskrigen 1565 faldne Mourids Jensen til Movstgård (Gimsinggård), forlenet med Gimsings kongetiende. *KancBrevb* (10. dec. 1565, 12. dec. 1565); *Nielsen* 1895, 35. Niels Trolle til Trolholm fik 1633 stadfæstelsesbrev på kongetienden, vel tænkeligt som belønning for krigstjeneste. *KancBrevb* (21. okt. 1633).

⁶ Ludvig Munk begravdes i kirken 30. juni 1595. Joh. Grundtvig (udg.), »Ejler Brokkenhuses historiske Kalendarantegnelser fra 16de Aarhundrede«, *Samlinger til Fyens Historie og Topographie* 6, Odense 1873, 413.

⁷ *KancBrevb* (3. maj 1597). Endvidere s. 1235 note 5.

⁸ LAVib. *Landsbykirkernes rgs. Rgs. 1603-53* (C-KRB-130).

⁹ *Kronens Skøder* II, 590-93 (27. jan. 1687). Ejnerne har senere haft kaldsretten, jf. bl.a. LAVib. *Ribe bispearkiv*. Indb. om beneficeret gods og kirkeejere 1794-1809 (C 4-697) (jf. s. 54).

¹⁰ LAVib. *Viborg landstings skøde- og panteprot.* 1687-89 (B 24-651), lyst 26. maj 1687.

¹¹ LAVib. *Hjerm-Ginding herreders skøde- og panteprot.* 1847-49 (B 78A-SP28), lyst 15. dec. 1848. Mads Chr. Bank overtog skøde på kirken fra proprietær Jacob Boserup, Stubbergård og møller Niels Breinholt, Lemvig Mølle.

¹² Blandt flere skøder: LAVib. *Hjerm-Ginding herreders skøde- og panteprot.* 1855-58 (B 78A-SP31), lyst 16. maj 1856; ifølge dette sælges Niels Breinholt's ¼ part til forvalter Nybye, Søren Chr. Pedersen, Chr. Slot og Jens Nielsen i Vedersø.

¹³ LAVib. *Hjerm-Ginding herreders skøde- og panteprot.* 1866-67 (B78A-SP35), lyst 14. sept. 1866 (Smith til Glerup på begge kirketietender); *Skøde- og panteprot.* 1870-71 (B78A-SP 38), lyst 17. febr. 1871 (Mads Schou til de fire nævnte på ¼ af Hjerm Kirke, og omvendt til ham på ¾ af Gimsing Kirke). Alt ifølge mæglerkontrakt lyst 19. marts 1869.

¹⁴ *Synsprot.*; *Sandfeld* 7-9.

¹⁵ M. S. J. Sønderriis, »Venø før og nu«, *HaÅrb* 1925, 116. Det forekommer mere plausibelt, at oplysningen gælder perioden, før Venø fik egen præst (dvs. før 1749), end, som anført af Sønderriis, perioden før Venø Kirkes opførelse. Jf. s. 1217.

¹⁶ *Den Kongelige Mønt- og Medaillesamling*, fundprotokol (FP.3236), j.nr. 11/73-425.

¹⁷ Chr. Christensen, »Tilstanden i Hardsyssel paa Christian VI's Tid«, *HaÅrb* 1920, 27. Kilden er angiveligt bortdrænet i 1900-tallet, Svane, *Helligkilder* 254.

¹⁸ Jf. ældre matrikelkort.

¹⁹ En yderligere udvidelse på 2000 m² syd herfor er skitseret, såfremt behovet skulle opstå.

²⁰ Cortenstål. Lågerne er udført af kunstner Erik Heide. Kirkegårdens belysning (Plaza vej- og parklampe) fra samme år er udført af Henning Larsen Architects.

²¹ *Synsprot.*

²² 1614 modtog to karle 2½ mark for at grave og oplægge jord på diget; 1618 betales to murerestre 6 daler og 1 mark for at omsætte diget på kirkegårdens nordside; 1626 modtog en murerester 3 daler for arbejder ved nord- og vestdiget; 1633 betales en murerester 6 mark og 4 skilling for at oplægge norddiget endnu en gang; 1639 forhøjede og omlagde en murerester vest- og syddiget med kampesten formelst 6 mark, og 1647 betales en murerester 3 daler for at omlægge norddiget og andre, mindre sektioner 'fra grunden'. LAVib. *Kirkegs. 1603-53* (C-KRB-130).

²³ Skudsmålet 1810 lød: 'højeste grad uforsvarligt'. LAVib. *Ribe bispeark.* Kirke- og præstegårdssyn 1807-10 (C 4-708).

²⁴ LAVib. *Provsteark.* Nordre amtsprovsti. *Synsprot.* 1812-35 (C39H-1).

²⁵ LAVib. *Ribe bispeark.* Kirke- og præstegårdssyn 1856-72 (C 40C-7).

²⁶ Herunder reparationer 1612, 1623, 1629, 1633 og 1649. LAVib. *Kirkegs. 1603-53* (C-KRB-130).

²⁷ LAVib. *Ribe bispeark.* Kirkesyn 1696-1775 (C 4-189); LAVib. *Ribe bispeark.* Kirkesyn 1788-1792 (C 4-190).

²⁸ LAVib. *Ribe bispeark.* Kirke- og præstegårdssyn 1793-97 (C 4-704).

²⁹ LAVib. *Ribe bispeark.* Kirke- og præstegårdssyn 1798-1802 (C 4-705).

³⁰ LAVib. *Ribe bispeark.* Kirke- og præstegårdssyn 1807-10 (C 4-708).

³¹ Rapport v. Henriette Rensbro, NM j.nr. 765/2008.

³² *Sandfeld* 38.

³³ *Forhandlingsprot.* (A 1016-1-8).

³⁴ Stenen omtales 1879 som værende 'ved kirken', jf. *Uldall* 1880.

³⁵ *Uldall* 1880.

³⁶ Jf. kirkens regnskaber, hvor kirken anføres at være 'forlænget' i Ludvig Munks levetid, dvs. før 1595. LAVib. *Kirkegs. 1603-53* (C-KRB-130).

³⁷ *Uldall* 1880 foreslår en vestforlængelse på baggrund af de daværende sokkelforhold, og ved den omfattende omsætning af kirkens kvadre 1970 anføres uden nærmere uddybning af arkitekten, at en vestforlængelse har fundet sted.

³⁸ 1614 (vestgavlen), 1625 (delvise omsætninger af 'rok-kesten' på sydsiden), 1635 (samme), 1639, 1645 (nedfald på sydsiden), 1647 og 1652 (murankre). LAVib. *Kirkegs. 1603-53* (C-KRB-130).

³⁹ LAVib. *Ribe bispeark.* Kirkesyn 1696-1775 (C 4-189).

⁴⁰ LAVib. *Ribe bispeark.* Kirkesyn 1788-92 (C 4-190).

⁴¹ LAVib. *Ribe bispeark.* Kirke- og præstegårdssyn 1803-

04 (C 4-706).

⁴² LAVib. *Ribe bispeark.* Visitatsprot. 1809-30 (C 4-846).

⁴³ Jf. rapport v. Kirsten Trampedach, NM j.nr. 1097/2000, samt rapport i NM v. arkitekt Thomas Meedom-Bæch, Viborg.

⁴⁴ Ideen inspireredes muligvis af forholdene ved nabokirken i Ølby, hvor indgangen 1905 blev henlagt til et nyopført tårn i vest, og hvor det gamle våbenhus anvendes som ligkapel.

⁴⁵ Sandfeld 7.

⁴⁶ NM.

⁴⁷ Alle daterede prøver er udtaget i tommer, der har bevaret splintved, eller som baseret på iagttagelser under prøveudtagningen kun mangler splintved. Dateringen af kirkens tagværk bygger på tre prøver, alle dateret. Yngste bevarede årring er dannet 1445 (prøvenr. 71070089). Hylleberg Eriksen 2014.

⁴⁸ 1623, 1626, 1640 og 1649. LAVib. *Kirkegsk.* 1603–53 (C-KRB-130).

⁴⁹ Ved kirkens restaurering 1970 registreredes endvidere plader med indskriften: »Stoffregen 1968« og »B.B« (Bøjle Bøjlesen, Stauning) og »N.I.« samt årstallet 1940. NM.

⁵⁰ Sandfeld 23. Ved kirkens overgang til selveje 1914 er i *Synsprot.* under fast inventar anført en kakkellovn, der må formodes identisk med det førnævnte kaloriferanlæg.

⁵¹ Sandfeld 23.

⁵² LAVib. *Kirkegsk.* 1603–53 (C-KRB-130).

⁵³ LAVib. *Provsteark.* Ringkøbing Amts østre provsti. *Synsprot.* for kirker og præstegårde 1843–55 (C 40 C-6). Prædikestolen blev malet 1843, altertavlen 1848. Om de andre stykkers egetræsådring vidner et fragment af en arkadefylding, der blev fundet genanvendt bag på altertavlens storfeltsmaleri 1972.

⁵⁴ Neglesnit ses også i arkadernes svikler på prædikestol (s. 2144), stoledør og -panel (s. 2150) samt på prædikestolen i Thisted (*DK Tisted* 44) men synes ellers ikke at forekomme på arbejder associeret med Mikkel van Groningens værksted.

Fig. 54. Sokkel set fra sydøst (s. 2123). Foto Anders C. Christensen 2013. – *Sockel aus Südosten.*

Fig. 55. Skibets syddør (s. 2121). Foto Anders C. Christensen 2014. – *Südtür des Schiffes.*

⁵⁵ Alle kapitæler manglede 1907, således at pilastrener sad lige under bueslagene. Nyere er også alterbordets fod- og kronliste fra istandsættelser hhv. 1905 og 1972, ved sidstnævnte iagttag snedker Henry Jensen vanskeligt tydbare årstal under nordpanelets bueslag.

⁵⁶ Jf. f.eks. *DK Tisted* 548.

⁵⁷ Bordplade og helgengrav var fritlagte under kirkens restaurering 1970–71, Ib Lydholm, »Lidt om Gimsing kirke«, *Struer Dagblad*, 18. dec. 1972.

⁵⁸ Årstallet er, ligesom resten af tavlen, nymalet 1909 men blev konstateret i den ældste staffering ved undersøgelser 1907–09. Muligvis gælder dateringen kun stafferingen og ikke selve billedskærerarbejdet.

⁵⁹ Weilbach, *KunstLeks* 2, 503.

⁶⁰ Frisens søndre side bærer den malede versalindskrift: »Istandsæt 1909«.

⁶¹ Christiaan Schuckman og Dieuwke de Hoop Scheffer (red.), *New Hollstein: Dutch and Flemish Etchings, Engravings and Woodcuts c. 1450-1700*, 44, Amsterdam 1996, nr. 779.

⁶² Dukatornementet ses næsten identisk i Hans Vredeman de Vries' serie *Exercitatio Alphabetica* (1569), Ger Luijten (red.), *Hollstein's Dutch & Flemish Etchings, Engravings and Woodcuts c. 1450-1700*, 47, Vredeman de Vries, Amsterdam 1997, nr. 315. Allerede Chr. Axel

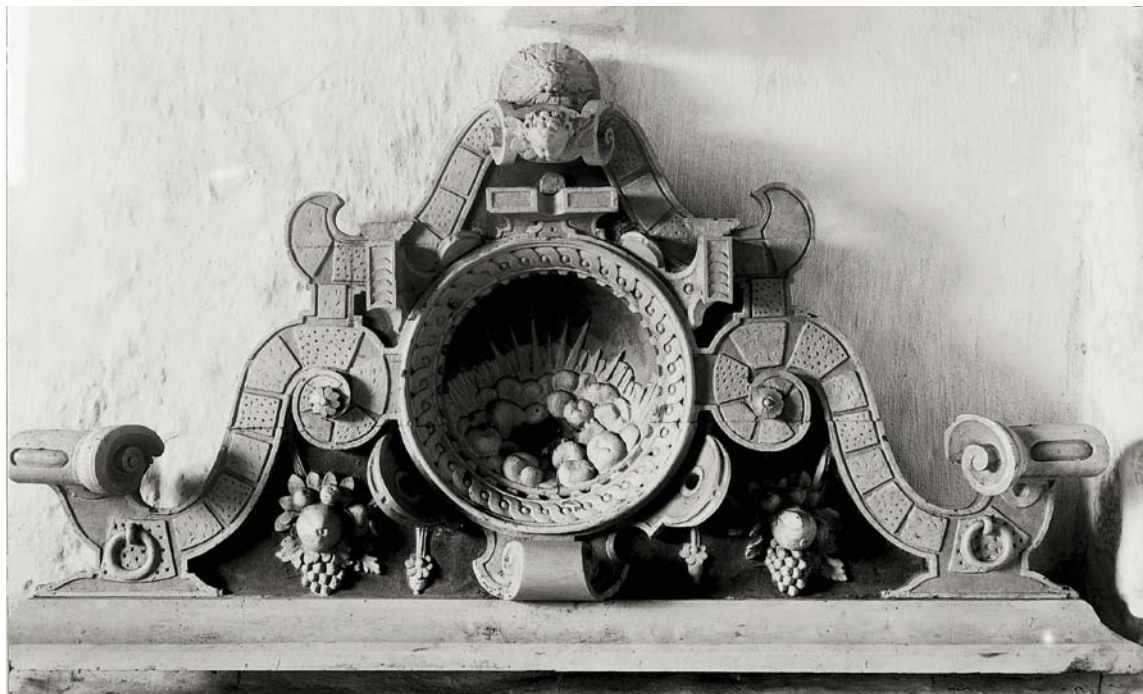

Fig. 56. Altertavlens topgavl (s. 2134), under istandsættelsen 1909. Foto Chr. Axel Jensen 1909. – *Der Giebel des Altarbildes während der Instandsetzung 1909.*

Jensen bemærkede, hvorledes Mikkel van Groningen anvendte Hans Vredeman de Vries' vidt udbredte grafik som forbillede, Jensen, *Snedkere* 70. Med mere specifik adresse har Hugo Johannsen set en indflydelse

fra Hans Vredeman de Vries' *Caryatidvm* (o. 1565) i Skaføgårdskabet (o. 1596), hvis bibelske relieffer dog er afhængige af Jost Ammans træsnit til Frankfurt-bibler 1564-65. Hugo Johannsen, »On the Significance

Fig. 57. Altertavlens mindre figurer (s. 2134), under istandsættelsen 1909. Foto Chr. Axel Jensen 1909. – *Die kleineren Figuren des Altarbildes während der Instandsetzung 1909.*

Fig. 58. Altertavlen, før istandsættelsen 1909 (s. 2131). Foto Chr. Axel Jensen 1907. – Das Altarbild vor der Instandsetzung 1909.

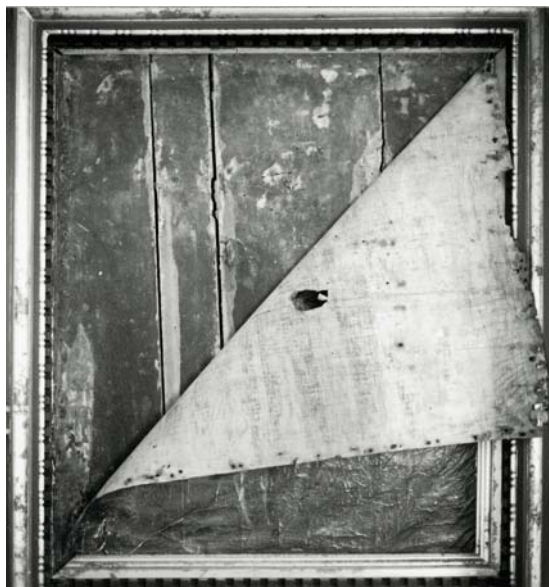

Fig. 59. Altertavlens storfelt under istandsættelse 1969 (s. 2138). Foto E. B. Rosing Holm 1969. – *Großfeld des Altarbildes während der Instandsetzung 1969.*

of Hans Vredeman de Vries for Architecture, Arts and Crafts in Denmark during the Reigns of Frederik II and Christian IV», *Masters, Meanings & Models*, Michael Andersen m.fl. (red.), Kbh. 2010, 211–12. I sine senere arbejder har Groningen anvendt nyere grafiske forlæg i form af stik af Jacob Matham efter Hendrick Goltzius (f.eks. *DK Århus* 3471).

⁶³ Jf. Virgil Solis' stikserie, *Biblische Figuren des alten vnd Newen Testaments gantz künstlich gerissen* (1560), nævnt i P. Schmidt, *Die Illustration der Lutherbibel*, Basel 1962, 236–8, 414 og fig. 326; jf. også Frederik II's bibel (*Biblia, det er Den gantske Hellige Schrift* (...), Kbh. 1589). Figureerne er skåret som i Østbirk, men med et svaj der minder om den mere detaljerede komposition på prædikestolen i Århus Domkirke (*DK Århus* 557 fig. 332) og måske rober et kendskab til nyere grafik fra Hendrick Goltzius (1585). Jf. F. W. H. Hollstein (red.), *The New Hollstein: Dutch and Flemish Etchings, Engravings and Woodcuts 1450-1700*, 8, Amsterdam 1993, nr. 335. Opstandelsen har samme forlæg som Århus-stolens (*DK Århus* 558) men er ligeledes forenklet.

⁶⁴ Englehovederne, der har et lidt mildere udtryk end de tilsvarende på prædikestolen i Århus Domkirke (*DK Århus* 561 fig. 336), ses hyppigt efterlignet i egnens kirker, f.eks. s. 658, 905, 1464, 1469.

⁶⁵ Klædedragtens behandling minder om Jost Ammans, eksempelvis i *Kunst- und Lehrbüchlein ...* (1578), jf. f.eks. Gero Seelig, Giulia Bartrum & Marjolein Leesberg (red.), *The New Hollstein German Engravings, Etchings and Woodcuts c. 1400-1700*, *Jost Amman book illustrations*,

VI, Rotterdam 2003, nr. 134, 138. I sine senere arbejder har Mikkel van Groningen omarbejdet forlæg med mere voluminøs klædedragt (f.eks. af Hendrick Goltzius) til denne stil. Merete Bergild og Jens Jensen, »Rosenholm-skabet og dets mestre Mikkel van Groningen og Laurids Andersen Riber«, *Historisk Årbog fra Randers Amt* 1987, 28–9.

⁶⁶ Englene bygger muligvis på Hans Vredeman de Vries' grafiske serie *Coenotaphiorum* (1563), hvor de, ligesom altertavlens engle før istandsættelsen 1909, fungerer som skjoldholdere. Jf. *Luijten* (red.) 1997 (note 62), nr. 142.

⁶⁷ Våbnernes nuværende placering er ifølge Chr. Axel Jensen udtryk for en pragmatisk løsning i forbindelse med istandsættelsen 1909 og ikke et forsøg på tilbageføring (se endvidere note 66). Det er uvist, om arrangementet med de skjoldholdende figurer var oprindeligt. Våbnerne har nyere, pålmede bagsider, formentlig fra 1909.

⁶⁸ Se endvidere Christian Elling, »Thrane'rne«, *Tilskueren* oktober 1934, 233–52; Merete Bergild og Jens Jensen, »Mogens Christian Thranses udsmykningsarbejder i Randers Hospitals Kirke og Støvringgård Klosters Kapel«, *Historisk Aarbog fra Randers Amt* 1985, 52–64.

⁶⁹ Menighedsrådet fik 1942 afslag på en ansøgning om at udskifte storfeltets maleri og sidefelternes indskrifter med tre malerier af Kaj Gøtzsche, forestillende Den Gode Hyrde, svarende til Gøtzsches altermalier i Haderup Kirke (Ginding Hrd.).

⁷⁰ Ifølge Chr. Axel Jensens indberetning fra 1909 (j.nr. 93/09) 'lykkedes det i storstykkets sidefelter at fremdrage de oprindelige indskrifter så godt som fuldstændig'. Gesimsfrisens bibelsteder var – om end identificerbare – 'meget ødelagte', og ortografien er tilsyneladende rekonstrueret efter Frederik II's bibel.

⁷¹ Postamentets skriftsted stod tidligere på topstykkets fod.

⁷² *Bergild og Jensen* 1992. Chr. Axel Jensen bemærkede 1907, at karyatidernes 'stærkt svajede, stiliserede attituder ikke findes tilsvarende blandt de arbejder, der sikkert vides at være udgået fra hans værksted, og det er derfor sandsynligt, at altertavlen skyldes en af hans elever'. Med undtagelse af Rosenholmskabet ses da også hermer på alle de senere arbejder fra tiden efter o. 1596.

⁷³ Det kan bemærkes, at mens alle de hermeloøse værker (på nær Rosenholmskabet) er blevet til uden for Groningens primære virkeområde ved Hornslet, er værkerne herfra altovervejende bestilt af Rosenkrantz'erne på Rosenholm. Måske afspejler anvendelsen af hermer snarere bestillerens præferencer frem for Groningens repertoire.

⁷⁴ *Bergild og Jensen* 1987 (note 65), 28. I Gimsing veksler 'mandelformet' og cirkulær prikning med mere overfladiske, aflange snit. De ses på altertavlens topgavl, krumknægte og noget af kassetteværket, ligesom der er spor i storvingernes flader. På prædikestolen ses de

Fig. 60. Våbener og initialer for Ludvig Munk til Kvistrup og Anne Lykke, detalje af alterstager, 1584 (s. 2141). Foto Arnold Mikkelsen 2013. – *Waffen und Initialen von Ludvig Munk zu Kvistrup und Anne Lykke, Detail von Altarleuchter, 1584.*

på kurvens hængestykker og kassetteværket bag frisojerne; tilsvarende på pulpituret.

⁷⁵ Relieffigurerne på stolen i Århus Domkirke har noget mere kantede ansigtstræk og lidt højere pander.

⁷⁶ Sml. Fabjerg Kirke, hvortil 'Anders Snedker og hans folk' 1595 blev kørt for at udføre en altertavle (s. 1112).

⁷⁷ LAVib. *Kirkeresk.* 1660–82 (C-KRB-131).

⁷⁸ LAVib. *Provsteark.* Ringkøbing Amts østre provsti. Synsprot. for kirker og præstegårde 1824–30 (C 40. C 4).

⁷⁹ LAVib. *Provsteark.* Ringkøbing Amts østre provsti. Synsprot. for kirker og præstegårde 1831–42 (C 40. C 5).

⁸⁰ LAVib. *Provsteark.* Ringkøbing Amts østre provsti. Synsprot. for kirker og præstegårde 1843–55 (C 40 C 6).

⁸¹ Jf. Løffler 1879.

⁸² *Synsprot.* En alterkande var ifølge synet 1844 bestilt men ikke modtaget. LAVib. *Provsteark.* Ringkøbing Amts østre provsti. Synsprot. for kirker og præstegårde 1843–55 (C 40 C 6).

⁸³ *Synsprot.* Jf. også foto i Struer Museum (B 24958).

⁸⁴ LAVib. *Ribe bispeark.* Præsteindb. til biskop J. Bloch 1766–69 (C 4-773); *Abildgaard* 158.

⁸⁵ Sandfeld.

⁸⁶ *Synsprot.* Ved kirkesynet 1861 fandt man, at der burde anskaffes en ny messehagel af rødt silkeføj, kantet med ægte guldguloner og forsynet med kors af ægte guldbrokade. LAVib. *Ribe bispeark.* Kirke- og præstegårdssyn 1856–72 (C 40, C-7).

⁸⁷ Skranken blev flyttet 1905. *Synsprot.* Det er blevet anført, at skranken indtil 1905 skulle have haft et lige forløb, jf. Gunnar Sandfeld, *Fra en helt anden Tid*, 2. udg., Struer 1982, 315. Hjørnebalustrenes beskaffenhed taler dog herimod, ligesom fagenes samlede bredde synes for stor. Det er dog givet, at skrankens opstilling er ændret siden 1905 (jf. fig. 16).

⁸⁸ Sven Axel Hallbäck, *Medeltida dopfuntar i Halland*, Halmstad 1969, 18–20; Sven Axel Hallbäck, »Medeltida dopfuntar i Älvsborgs läns norra västgötadel«, *Västergötlands Fornminnesförenings tidskrift* 6, 3, 1963 163. Mouritz Mackeprang bemærkede paralleliteten til fonten i Förlanda, men anså både denne og Gimsings font for gotlandske arbejder, Mackeprang, *Døbefonte* 382, 411. Ernst Fischer regnede typen for 'et lokalt produkt baseret på en provinsiel tradition', Ernst Fischer, *Västergötlands kyrkliga konst under medeltiden*, Up-

Fig. 61-62. Rester af bøjler fra prædikestolens oprindelige underbaldakin (s. 2144). Foto Arnold Mikkelsen 2014. – *Reste von Bügel der Kanzel*.

psala 1920, 113. Sven Axel Hallbäck har dertil anført, at Starrkärsolen ligesom dens ældre forbillede, værker af mester Thorkillus, udviser tegn på engelsk indflydelse, *Hallbäck 1963* (ovf.), 140.

⁸⁹ Klæbersten er ikke naturligt forekommende i Danmark, og de andre eksempler på middelalderlige klæberstensfonte inden for de nuværende grænser regnes for norske importarbejder (jf. *DK Maribo* 695, *DK Tisted* 638, Mackeprang, *Døbefonte* 10-16). Geologiske analyser af klæberstensfontene i Bohuslen peger på, at de er hugget af lokale forekomster, Sven Axel Hallbäck, *Medeltida dopfuntar i Bohuslän*, Vänersborg 1961, 57-58, 61. Dette må antages også at gælde det nordhallske område, om end lignende analyser ikke synes foretaget her, jf. *Hallbäck 1969* (note 88). Se endvidere *KultHistLeks* 8, 451-57; Gösta Berg, »Några notiser om täljstensbrytning och täljstensindustri i Västsverige«, *Studier tillägnade Gunnar Ekholm*, Hjalmar Larsen m.fl. (red.), Göteborg 1934, 255-63.

⁹⁰ Mackeprang, *Døbefonte* 169-71, 413; *DK Tisted* 1073. Blandt egnens firkløverfonte i granit er følgende glatkummede: Snedsted, Tødsø, Solbjerg (*DK Tisted* 476, 922, 971) og Fabjerg (s. 1116).

⁹¹ Cementopfyldningen var en erstatning for en træramme fra 1864 til dåbsfadet. Et galvaniseret smedejernstativ til dåbsfadet anskaffedes o. 1978. Under den grågule bemaling konstateredes 1969 yderligere to farvelag i form af en rødlig granitimitation og herunder en blågrå farve.

⁹² Ved synsforretningen 1861 bemærkedes, at kirken manglede et dåbsfad. LAVib. *Ribe bispeark*. Kirke- og præstegårdssyn 1856-72 (C 40C-7). Et dåbsfad omtales 1862. *Synsprot*.

⁹³ Ifølge sønnen Oluf Munks regnskabsaflæggelse 1600-07. LAVib. *Kirkerogsk.* 1603-53 (C-KRB-130).

⁹⁴ Tilsvarende svikler ses på alterbord, stoledør og panel; lignende snit ses i kartouchen på altertavlens topgavl, hvor de veksler med dybere snit (jf. note 74).

⁹⁵ Gesimsens tandsnit er rekonstrueret 1907 på grundlag af spor i farvelagene.

⁹⁶ En øvre halvdel af en bøjle (49×24×4 cm) findes på kirkens loft, og en nedre halvdel (32×5×3,5 cm) i Nationalmuseet (inv.nr. D 10376). Efter istandsættelsen 1907 henlagdes fire bøjler på loftet, idet de ikke kunne forenes med kurvens underbygning. Kurvens gulv er fra 1972.

⁹⁷ På det delvist bevarede maleri i fjerde fag blev rester af lyseblå overmaling fjernet 1972.

⁹⁸ Ifølge Chr. Axel Jensen, der også fandt, at farveholdningen mindede om altertavlen i Skive Vor Frue Kirke (Viborg Amt).

⁹⁹ Indskrifterne, der ligesom stafferingen er udført af Niels Larsen, Struer, følger de da nyeste bibeloversættelser og har ingen hjemmel i den oprindelige staffering.

¹⁰⁰ LAVib. *Provsteark*. Ringkøbing Amts østre provsti. Synsprot. for kirker og præstegårde 1831-42 (C 40. C 5).

¹⁰¹ Sml. Århus Domkirke og Østbirk Kirke (*DK Århus* 560, 4475).

¹⁰² Lignende fremstillinger kendes bl.a. fra Skjern Kirkes prædikestol fra 1627 (s. 554). De fem sanser som allegoriske motiver vandt udbredelse i nederlandsk kunst i sidste halvdel af 1500-tallet. Motivkredsen blev forbundet med en overvejende positiv opfattelse af sansernes verdslighed, men kunne endvidere sammenkædes med bibelhistorien, som det ses i stik af Marten

de Vos fra 1580'erne, jf. Carl Nordenfalk, »The Five Senses in Flemish Art before 1600«, *Netherlandish Mannerism. Papers given at a symposium in Nationalmuseum, Stockholm, September 21-22, 1984*, Stockholm 1985, 135-54, specielt 143 f.

¹⁰³ Chr. Axel Jensen anførte 1907, at prædikestolen ligesom pulpituret måtte have samme ophav som altertavlen, NM j.nr. 257/1906. Dette er også opfattelsen hos Merete Bergild og Jens Jensen (*Bergild og Jensen 1992*); Weilbach, *KunstLeks* 2, 503). Jan Steenberg medregne ikke pulpituret til gruppen. *Trap* 5. udg. 22, 273.

¹⁰⁴ Det oprindelige maleri er af Merete Bergild og Jens Jensen tilskrevet Morten Maler fra Ribe, *Bergild og Jensen 1992*. Af sikre værker fra hans hånd kendes malerier på altertavle og prædikestol i Fabjerg Kirke fra 1595 (s. 1106, 1118). Til Fabjerg blev han hentet fra Vejrum Kirke (Hjerm Hrd.) (jf. s. 1112). O. 1607 arbejdede han i Hjerm Kirke (jf. s. 2033). Morten Maler vides også if. kirkeregnskaberne at have udført nu forsvundne malerier i Lomborg og Hygum (s. 744, 1398) hhv. 1597 og 1606. Han formodes ligeledes 1606-08 at have udført nu forsvundne malerier i Harboøre, Hove, og Dybe (s. 1277, 1435, 1566).

¹⁰⁵ LAVib. *Provsteark.* Ringkøbing Amts østre provsti. Synsprot. for kirker og præstegårde 1824-30 (C 40, C 4); 1831-42 (C 40, C 5).

¹⁰⁶ Sydrækkens stolerygge vidner om en større samlet istandsættelse. Her har alle, på nær de to østligste (ndf.), samme opbygning: tre affasede fyldinger dannet af to stablede, groft tilvirkede plankestykker. Lignende fyldinger, dog med lodret samling, ses på en enkelt ryg i sydrækken og tre i nordrækken. Disse var 1960 forbyldelede for nye rygge af møbelplade østligst i nordrækken. Resten af nordrækkens stole (og de to østligste i sydrækken) har rygge af tre stablede planker, der alle, på nær den vestligste, er groft tilvirkede; enkelte har dertil lodrette profillister.

¹⁰⁷ På kirkens loft står en tilsvarende, men bredere gavl.

¹⁰⁸ De må som en tilsvarende gavl på loftet være fjernet fra kirken før 1907 (jf. fig. 16), måske i forbindelse med fjernelsen af en tdeggestol ved triumfurens etablering 1905.

¹⁰⁹ Panelerne er fremstillet af glat møbelplade. For ombygningen stod arkitekt H. Møller Nielsen, Struer.

¹¹⁰ Det samme gælder vel de nu forsvundne men gennem spor erkendelige lister på begge gavle.

¹¹¹ Efter tegning af arkitekt Gert Madsen, Vissing.

Fig. 63. (†)Orgelfacade, 1929, med genanvendt ældre gesims (s. 2153). Foto Arnold Mikkelsen 2014. – (†)Orgelfacade, 1929, mit wiederverwendetem älteren Gesims.

¹¹² NM. J.nr. 1097/1993; Struer Museum. Sagsnr. 0580 A1.

¹¹³ *Forhandlingsprot.* (A 1016-1-8). Erik Overgaard, *Rind Kirke – i ca. 850 år*, Herning 1995, 24-25. *Amts-Bladet* (Struer) 25. jan. 1968. *Sandfeld*.

¹¹⁴ *Sandfeld*. 1948 udstyredes orglet med elektrisk blæser.

¹¹⁵ Facaden af fyrretræ (gesimsen af eg), 242×149×32 cm, har ophæng til 21 prospektpiber. Yderligere oplysninger om kirkens orgler findes i Den Danske Orgel-registrant.

¹¹⁶ Gunnar Rønn & Jens Krogh, *Kirkeskibe i Ringkøbing Amt* (Hardsyssel Håndbog 3), Ringkøbing 1992, 26.

¹¹⁷ Bendt Gammeltoft-Hansen, *Den danske kirkes klokke-traditioner*, manuskript, Svendborg 1999, 12 (http://www.klokkemuseum.dk/medlemmer/afhandling_juni_2010.pdf (besøgt 21. nov. 2014)); Theophilus, bog 3, kap. lxxxv 'Om klokkestøbning'.

¹¹⁸ *DaAtlas* V, 757; endvidere *Abildgaard* 158. LAVib.

Ribe bispeark. Præsteindb. til biskop J. Bloch 1766-69 (C 4-773).

¹¹⁹ Löffler, *Gravsten* 13.

¹²⁰ Merete Bergild og Jens Jensen har om end med forbehold foreslået, at stenen kan have været over Mads Knudsen Hessel (†1700), sognepræst i Gimsing (*Bergild og Jensen* 1992). Stenens sendatering til o. 1750 og tilskrivningen til Nykøbing Barokmester taler dog mod dette.

¹²¹ Efter tryk af Antonius Wierix eller Jan Sadeler: Zsuzsanna Ruyven-Zeman (red.), *The New Hollstein Dutch and Flemish Etchings, Engravings and Woodcuts c. 1450-1700*, 60, Rotterdam 2003, nr. 201; Dieuwke de Hoop-Scheffer (red.), *The New Hollstein Dutch and Flemish Etchings, Engravings and Woodcuts c. 1450-1700*, 22, Amsterdam 1980, nr. 139.

¹²² 1754 anføres, at der ingen epitafier eller inskriptioner findes indvendigt i kirken. LAVib. *Ribe bispeark*. Præsteindb. til biskop J. Bloch 1766-69 (C 4-773).

DIE KIRCHE VON GIMSING

Die Kirche ist heute gegen Norden und Westen umgeben von den Vorstädten der expandierenden Gemeinden, lag aber ursprünglich einsam in der Landschaft auf dem Hjerm weg, der Holstebro mit dem Kai am äußersten nördlichen Ende der Gemeinde verband (Abb. 4). Der ältere Teil des Friedhofs ist in den alten Grenzen ungefähr bewahrt, nur wurde in neuerer Zeit dem westlichen Teil ein kleineres Areal hinzugefügt. Eine neuere Sektion im Süden wurde 2008 in Folge des großen Bevölkerungswachstums der Gemeinde angelegt.

Ursprünglich bestand die Kirche zweifellos aus einem Schiff mit einem schmalen Chor im Osten, doch der Grundriss, der schief mit einem breiteren Westende abgesetzt ist, ist durch

spätere Erweiterungen im Osten und im Westen verwischt. Das Gebäude wurde mit einer Verkleidung aus Granitquadern gebaut, die auf Schrägkantensockeln ruhen. Bei der Erweiterung der Kirche wurden Quader aus verschiedenem Material hinzugefügt, darunter Sockel mit abweichendem Profil. Ebenso wurde ein romanischer Grabstein als Sockelstein auf der Südseite wiederverwendet (Abb. 52, 54). Die ursprünglichen Türen der Kirche im Westende sind bewahrt. Die nördliche ist noch in Gebrauch, während die südliche äußerlich als verblendete Nische erscheint. Die Türen sind einfach aus Quadern mit abgeschlagenen Ecken und rechteckigen Stürzen erbaut und damit wie die Mehrzahl der

romanischen Kirchentüren der Gegend geformt. Keines der romanischen Fenster ist bewahrt, da sie alle von neueren Öffnungen verschluckt wurden. Elemente der älteren Fenster sind doch in der Südfassade des Schiffes sichtbar, wo zusammengesetzte und monolithische Außenschwellen wiederverwendet wurden.

Im Inneren, das eine niedrige Decke besitzt, sind ungleichmäßige Feldsteinmauern mit einer dicken Putz- und Kalkschicht bedeckt. Bei einer Inspektion 1879 wurden Reste der ursprünglichen †Triumphmauer der Kirche sichtbar.

Im späten Mittelalter wurde die Kirche durch eine Vorhalle aus Klosterziegel außerhalb der Nordtür erweitert. Im Inneren sind die Wände des Anbaus mit Nischen verziert, zu denen sich Parallelen in anderen Kirchen der Gegend finden, z.B. bei Måbjerg (S. 1740); entlang der Ostwand, wo die Nischen am besten bewahrt sind, waren es ursprünglich fünf (Abb. 12).

Um 1595 wurde die Kirche ausgebaut und neu eingerichtet. Die Flankenmauern des Chores wurden bei der Verlängerung der Schiffsmauer herausgerückt, während der Westgiebel gegen Westen verrückt wurde. Die Erweiterung verlängerte die Kirche um ca. 10 Meter zur jetzigen Größe und veränderte sie damit zur Langhauskirche. Die Erweiterungen wurden von außen zugeführten Quadern vorgenommen, die insbesondere im Ostende von einer etwas geringeren Größe sind als die ursprünglichen. Die Neueinrichtung des Kircheninneren bedeutete außerdem, dass Elemente des romanischen †Altartisches unter dem Ostgiebel der Kirche wiederverwendet wurden. Nach dem Umbau wurden die Giebel des Gebäudes mit †Treppen versehen.

In den folgenden Jahrhunderten gibt es Zeugnisse von weiteren Wartungsarbeiten, und 1905 wurde eine †Triumphmauer ungefähr dort errichtet, wo die ursprüngliche gestanden hatte. Diese wurde während der Hauptrestaurierung der Kirche 1970–72 wieder niedergerissen. In dieser Zeit erhielt die Kirche in den Hauptzügen ihr jetziges Gepräge.

Der Bau eines Turmes am Westende der Kirche wurde 1939 vorgeschlagen, jedoch nie durchgeführt.

Die Eichendachwerke der Kirche sind noch gut bewahrt, und dendrochronologische Proben wurden allen Teilen der Kirche entnommen (Abb. 13). Die Resultate zeigen, dass das Holz der Dachwerke über dem Schiff ca. 1465 gefällt wurde. Zu diesem Zeitpunkt wurde das Dachwerk dieses Gebäudeteils vermutlich ausgewechselt. Die Dachbekleidung besteht ausschließlich aus Blei, während aus älteren Fotos und Rechnungsbüchern hervorgeht, dass Teile der Kirche (Westende) zeitweise durch dachziegel bedeckt waren.

Inventar. Die Reste eines romanischen †Altartisches (Abb. 18–19) sind zusammen mit der Glocke ohne Inschrift (Abb. 51) die ältesten Inventargegenstände der Kirche. Das Taufbecken (Abb. 37–38), eine Arbeit aus Kleberstein, ist ein bemerkenswerter Import aus Halland von um 1250–75. Während nichts vom späteren Mittelalter bewahrt ist, prägt die Renaissance den Kirchenraum. Das Altarbild (Abb. 21–30), der Altartisch (Abb. 20), die Kanzel (Abb. 40–43) und die etwas veränderte Vorderseite der Empore (Abb. 49) stellen eine vornehme Ganzheit im Hochrenaissancestil dar. Die Stücke stammen, entsprechend einer gemalten Inschrift am Altarbild von um 1590 und werden der Werkstatt des einflussreichen Schnitzers Mikkell van Groningens zugeschrieben, deren Hauptwerk die Kanzel in der Domkirche von Århus ist. Ein teilweise bewahrtes Gemälde (Abb. 41) an der Kanzel wird dem in der Gegend ausgesprochen aktiven Künstler Morten Maler aus Ribe zugeschrieben. Dieses Inventar muss auf Initiative von Ludvig Munk zu Kvistrup und Gattin Anne Lykke angeschafft worden sein. Zu den oben genannten Gegenständen gehört auch eine Stuhltür (Abb. 44) und eine Stuhlverkleidung (j. Abb. 49), die bezeugen, dass Groningens Werkstatt gleichzeitig auch Kirchenbänke und zweifellos einen †Herrschaftsstuhl geliefert hat. Von so einem stammen vermutlich zwei Löwenmasken mit Fruchtfederung, die jetzt an der Altarschranke wiederverwendet wurden (Abb. 36). Von einem jüngeren †Herrschaftsstuhl, der auf 1639 datiert ist, sind zwei *Giebel (Abb. 46) bewahrt. Von gleichem Alter scheinen auch eine Reihe Stuhlgiebel

(Abb. 17) an dem ansonsten erneuerten Gestühl zu sein. Die Altarleuchter (Abb. 35) wurden 1584 von Ludvig Munk und Anne Lykke gestiftet. Die Altargeräte (Abb. 31) von um 1575, ein Beispiel dafür, wie die spätgotische Formsprache weiterhin benutzt wurde, wurden vom Besitzer von Kvistrup, Ingeborg Parsberg, gestiftet, aber müssen ursprünglich zu einer anderen Kirche gehört haben. Der Becher des Kelches wurde 1782 erneuert.

Die Altarschranke (Abb. 17) muss auf die Zeit um 1750 datiert werden. Aus dem 19. Jahrhundert stammen ein Kreuzigungsgemälde im Großfeld des Altarbildes, die Taufschale (Abb. 39), das Kirchenschiff »Thyra« (Abb. 50) und die Psalmennummertafeln (Abb. 17). Aus dem 20. Jahrhundert stammt das Gemälde im oberen Feld

des Altarbildes (Abb. 21) ebenso wie die meisten kleineren Gegenstände. Die Taufkanne (Abb. 39) wurde 1929 angeschafft, Altarkanne und Oblatendose (Abb. 34) wurden 1964 von Bent Exner angefertigt. Die Orgel (Abb. 49) mit acht Stimmen wurden 1968 von Frobenius & Sønner gebaut. Die Messgewänder von 1974 wurden 2008 ergänzt. Eine Pastorentafel stammt von 1983, die Krankengeräte von 1986. Die Malerin Hel-le Thorborg führte die Gemälde für die Kanzel (Abb. 40, 42, 49) und die Empore (Abb. 47, 49) jeweils 1988 und 1995 aus.

Grabmale. Zwei Grabsteine für Unbekannte sind aus der romanischen Zeit und dem Spätbarock bewahrt (Abb. 52a-b, 53).